

16+

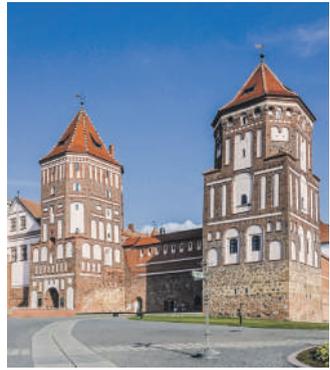

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 28 (5237) 14 ліпеня 2023 г.

ISSN 0024-4686

Пуцявінамі
беларускіх
вандроўнікаў
стар. 4

Прыемныя
сюрпрызы
«Маладосці»
стар. 6

Межы
паралельных
сусветаў
стар. 12

Александрыйская гасціннасць

Фота БелТА.

«Сёння тут, на маляўнічым беразе Дняпра, надзвычай моцна б'ецца пульс тысячагадовай гісторыі беларускай зямлі. Мы бачым яе ў творчасці таленавітых майстроў, у мелодыі народных песень, у сюжэтах старажытных абрадаў і ў чараўніцтве купальскай ночы. Гледзячы на маштаб гэтага свята, я кожны раз думаю: наш фестываль — увасабленне ўсяго, што мы з гонарам лічым спрадвечнай спадчынай», — адзначыў Аляксандр Лукашэнка, выступаючы 8 ліпеня на галоўнай канцэртнай пляцоўцы рэспубліканскага свята «Купалле» ў аграгарадку Александрыя Шклоўскага раёна.

Ярка і насычаная праграма працягвалася да позняй ночы і завяршылася святочным канцэртам, феерверкам і дыскатэкай. На працягу дня дзейнічалі тэматычныя пляцоўкі «Зроблена ў Беларусі», «Александрыйская гасціна», «Гандлёвая суполка» і іншыя, а госці мелі магчымасць ацаніць эстрадна-цыркавыя прадстаўленні «Свята цырка» і экспазіцыю «Малая Радзіма». Больш ад 500 майстроў не толькі з усіх куткоў Беларусі, але і з 20 рэгіёнаў Расіі прадэманстравалі свае вырабы на Александрыйскім полі.

Працяг тэмы на стар. 5 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з юбілеем народную артыстку СССР Тамару Сіняўскую. «Дзякуючы непаўторнаму і пранікнёнаму голасу, незвычайнай унутранай сіле і прыгажосці вы заваявалі ўсенародную вядомасць і прызнанне, пакарылі сэрцы слухачоў розных пакаленняў», — падкрэсліў Прэзідэнт Беларусі. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сёння Тамара Сіняўская шчодро дзеліцца сваім багатым сцэнічным вопытам з маладымі выканаўцамі, дапамагае ім дасягнуць вяршыні вакальнага майстэрства.

• Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расіі Дзмітрыя Пяўцова з 60-годдзем. «Ваша творчасць прасякнута велізарнай павагай да выбранага прафесіі і бязмежнай любоўю да Радзімы. У кінематографі і на тэатральнай сцэне вам удалося ўвасобіць яркія вобразы, поўныя духоўнасці і дабрыні, — гаворыцца ў віншаванні. — Упэўнены, ваш шматгранны талент, актыўная грамадская і педагогічная дзейнасць і ў далейшым будуць садзейнічаць развіццю і ўмацаванню беларуска-расійскіх культурных сувязей».

Вярнісаж. Выстаўка жывапісу Мацвея Басава «Прастора любові і святла» адкрылася ў філіяле Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва — Музеі гісторыі Віцебскага народнага мастацкага вучылішча. Аўтар работ — патомны мастак, член Саюза мастакоў Беларусі. З 1981 года да цяперашняга часу Мацвей Басаў узяў удзел больш як у 150 рэспубліканскіх, усесаюзных і міжнародных выстаўках. Яго творы можна ўбачыць у музеях і карцінных галерэях, прыватных калекцыях Нью-Ёрка, Вашынгтона, Чыкага, Сан-Францыска. Як перадае БелТА, на выстаўцы ў Віцебску прадстаўлены работы розных перыядаў творчасці мастака, пачынаючы з 1989 года.

• Выстаўка «Яркія фарбы спартыўных перамог», прысвечаная ІІ Гульніям краін СНД, адкрылася ў Магілёўскім абласным мастацкім музеі імя П. В. Масленікава, піша БелТА. «Спорт — неад'емная частка грамадскага жыцця, адзін з элементаў сістэмы каштоўнасцей сучаснай культуры, — адзначылі ў музеі. — Усё больш важным становіцца яго значэнне ў выхаванні дзяцей і падлеткаў, фарміраванні правільнага ладу жыцця. Масавы спорт атрымлівае шырокае распаўсюджанне і выклікае ўсё большую цікавасць, бо заняткі — выдатная магчымасць стаць здаравейшым, мацнейшым, развіць у сабе настойлівасць, працавітасць, сілу волі і мэтанакіраванасць».

Музей. У Мінскай гарадской ратушы адбылося ўрачыстае адкрыццё фотавыстаўкі «Шэдэўры калекцыі і ўнікальныя артэфекты музея-запаведніка "Нясвіж"», інфармуе агенцтва «Мінск-Навіны». Сталічная ратуша стала першай пляцоўкай для арганізацыі перасовачнага юбілейнага праекта. На выстаўцы, прысвечанай 30-годдзю Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка, наведвальнікі могуць даведацца больш пра каштоўныя і цікавыя прадметы з фондавых калекцый музея-запаведніка, у тым ліку прадстаўленыя ў экспазіцыях палацавага ансамбля і ратушы, а таксама аб'екты, якія з'яўляюцца часткай інтэр'ераў і экстэр'ераў знакамітага палацавага комплексу. Экспазіцыя ўключае фарфор, вырабы з мармуру і срэбра, загадкавыя механізмы і іншыя экспанаты.

Праект. Выстаўка мініяцюрных і малафарматных кніжных выданняў працуе ў БДУ. У экспазіцыю ўвайшло каля 120 экзэмпляраў рэдкіх і каштоўных кніг на розных мовах з фонду залы спецыяльных калекцый Фундаментальнай бібліятэкі БДУ. Значная колькасць экспанатаў — выданні савецкага перыяду. Сярод іх — кнігі памерам з пачак запалак беларускіх класікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, датаваныя 1967 годам, зборы прадстаўнікоў рускай і замежнай літаратуры. Асобнай экспазіцыяй прадстаўлены выданні часоў Вялікай Айчыннай вайны. Выстаўка будзе працаваць да 31 жніўня. Арганізатарам мерапрыемства выступае Фундаментальная бібліятэка БДУ. Дарэчы, усяго фонд мініяцюрнай кнігі ўстанова адукацыі налічвае больш за тысячу найменшых, выдадзеных рознымі тыражамі.

Тэатр. Прэм'ера містычнай гісторыі «Фаўст. Здзелка з д'яблам» па матывах трагедыі Гётэ ў пастаноўцы маладога рэжысёра Дэвіда Разумава адбылася ў Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры імя М. Горкага. Гэта першая рэжысёрская работа акцёра, выпускніка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (2019) на вялікай сцэне горкаўскага тэатра. У ролі Мефістофеля глядачы ўбачылі заслужанага артыста Беларусі Сяргея Чэкерэса. Складаны вобраз Фаўста ўвасобілі Аляксандр Палазкоў і Кірыл Нікіцін. Маргарыта іграе актрыса Віталіна Бідзюк. У спектаклі таксама задзейнічаны Аляксей Качан, Марыя Маток, Таццяна Кухто, Павел Еўтушэнка і іншыя акцёры. Наступны прэм'ерны паказ спектакля «Фаўст. Здзелка з д'яблам» адбудзецца 20 жніўня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Асалода ад чытання

Пісьменнікі Магілёўшчыны арганізуюць для дзяцей інтэлектуальныя, забаўляльныя, пазнавальныя мерапрыемствы. Дзеці атрымліваюць яркія эмоцыі ад удзелу ў конкурсах, гульнях і далучаюцца да чытання.

У гарадскім парку Падніколле адбылася прэзентацыя кнігі дзіцячай пісьменніцы Алены Курэк «Мальчышкіны рассказы». Для знаёмства з пісьменніцай, папулярнага кнігі і прыцягнення дзяцей да чытання была створана выдатная пляцоўка, на якую запрасілі аўтара. Алена адразу ж зацікавіла хлопчыкаў і дзяўчынак, якія гулялі ў парку. Яны паслухалі апавяданне «Арэлі», разам з героямі кнігі вырашалі, як лепш прывязаць шыну да дрэва і вучыліся завязваць марскія вузлы. Дзеці з вялікай цікавасцю адказвалі на пытанні і атрымлівалі асалоду ад чытання.

А член Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ Наталля Ніканчук правяла літаратурнае эрудыт-шоу «Па старонках любімых кніг» у аздараўленчым лагэры «Вясёлы экспрэс». Для дзяцей была арганізавана выстаўка з кніжкам-падказкамі. Наталля Валянцінаўна прапанавала пазнаць літаратурных герояў па іх выказваннях. Асаблівую цікавасць у юных чытачоў выклікалі пытанні на кемлівасць. Падчас правядзення конкурсу «Я прыдумаў казку» дзеці прапаноўвалі свае фіналы да вядомых казак: «Піражок», «Чырвоны капялюшык», «Курачка раба», «Воўк і сямяра казляты», а некаторыя нават расказвалі ўласныя казкі.

Мерапрыемствы прайшлі ў займальнай, творчай атмасферы. **Па інфармацыі Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ**

прэзентацыі

Запаліць сярод ночы свечку

Прыцягнуць у свае творы як мага больш аўтэнтчнага, незаслужана забытага, — галоўны пасыл, якім кіруецца аўтар кнігі найпапулярнейшай серыі прыгод Пранціша Вярвіча і доктара Баўтрамея Лёдніка Людміла Рублеўская.

— На маім працоўным stole — заўжды мемуары, хронікі, старыя слоўнікі. Напрыклад, імя Пранціш знайшла ў Ластоўскага, у яго «Расійска-крыўскім слоўніку», дзе падаецца і слоўнічак імёнаў, — распавядала падчас прэзентацыі сёмага, апошняга рамана серыі «Авантуры Пранціша Вярвіча, маршалка Менскага» Людміла Рублеўская. Імпрэза адбылася ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа і сабрала шматлікіх аматараў творчасці пісьменніцы і створанага ёю дуэта — слаўтых беларускіх герояў, высакародных і вынаходлівых, якія знойдуць выхад з любой, нават самай безнадзейнай сітуацыі.

Сёмы раман, па прызнанні аўтаркі, павінен заклапоўваць серыю — героі вяртаюцца туды, адкуль усё пачыналася: у Полацкія сутарэнні, да рамфеі, якую па сюжэце трэба было ратаваць.

Першая кніга пабачыла свет у 2011 годзе. За час, які прайшоў да стварэння апошняга рамана, высветлілася шмат акалічнасцей, у тым ліку і пра гісторыю горада Полацка, дзе адбываліся рызыкаўныя

небяспечныя падзеі ў жыцці Пранціша Вярвіча і Баўтрамея Лёдніка.

— Атрымалася, што пасля таго, як я апісала сутарэнні, даследчыкі знайшлі новыя іх часткі. І гэта ў многім супала з апісаным мною, — дзялілася пісьменніца.

У кожнай кнізе прыгод прысутнічае два артэфекты. Адзін з іх — прадмет, на які героі палююць, які можа прывесці да ўлады, да вялікага шчасця, альбо, наадварот, выклікаць беды. Другі прадмет — ноу-хау эпохі. Гэта дазваляе трымаць інтрыгу, напружанне, якое не дае адкласці чытанне, пакуль не перагорнута апошняя старонка. Схема вытрымана да апошняга: у творах знайшлі адлюстраванне і першы парашут, і нават танк. Каб рэаліі старадаўняй гісторыі выглядалі праўдападобна, аўтарка кансультавалася са спецыялістамі, у тым ліку знаўцамі зброі. Так, быў парваны

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ віншуюць Валянціна Міхайлавіча Семянюку з 60-годдзем!

Так склалася, што Ваша шматгранная асоба гарманічна сумяшчае амплуа палітыка, дэпутата і таленавітага беларускага паэта. Гэтыя іпастасі ўзаемазвязаны. І ў справах дзяржаўных, і ў грамадска-літаратурнай дзелнасці Вам уласцівы прыныповасць, добрасумленнасць і максімальная самааддача. Ваша слова палітыка не разыходзіцца са справай. Ваша паэзія гучыць на мове сэрца прызнаннем у любові да роднага краю, беларускага народа. У аснове Вашай творчай філасофіі — сталая грамадзянская пазіцыя, вернасць ідэалам патрыятызму і гуманізму. Ваш зямны шлях — гэта жыццё чалавека, які цалкам прысвяціў сябе людзям, Радзіме, дзяржаве. У дзень Вашага 60-годдзя жадаем, каб кожны Ваш дзень быў напоўнены цяплом дарагіх сэрцаў і ззяннем родных вачэй. Здароўя і нагхнення Вам на доўгія гады, дабрабыту і поспехаў у працы і творчасці. Няхай бяжыць няўмольны час, а аснова Вашага жыцця застаецца нязменнай. З юбілеем!

не адзін шаблон: як аказалася, клінок і лязо — розныя рэчы. А чым адрозніваецца «палаш» ад «серпанціны»? Як высветлілася, серпанціна — парадная шабля, што мае адмыслова выгнутую форму, можа быць нават упрыгожана каштоўнымі камянямі, а палаш — баявая зброя, больш цяжкая і шырокая шабля.

Звярталася Людміла Рублеўская і да папулярнага гісторыка Міколы Багадзяжа і Ірыны Масляніцкай, якія працавалі з летапісамі і расказалі адну з версій пра званы Полацкай Сафіі. Па афіцыйнай версіі, вялікі князь Уладзімір забраў званы з Вялікага Ноўгарада і павесіў у Полацку. Насамрэч магло быць інакш. Аўтарка апісвае, што званы Уладзімір замовіў у Візантыі, але іх скралі па дарозе да Полацка наўгарадскія «ўшкуйшыкі», зладзеі. Версія М. Багадзяжа і І. Масляніцкай, на думку пісьменніцы, праўдападобная, таму аўтарка і скарыстала яе ў адной з сюжэтных ліній.

Каб абышлося без прыкрасцей, па словах пісьменніцы, ёй давялося разбірацца ў шматлікіх тонкасцях. Як можна было сярод ночы запаліць свечку, калі запалкі яшчэ не вынайшлі? Тым, хто пакуль не паспеў прачытаць гэтую захапляльную серыю, можна толькі пазаздросціць — наперадзе ў іх неверагодны ўражанні.

**Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота Вольгі НАВАЖЫЛАВАЙ**

форумы

Кніжныя сустрэчы ў Махачкале

Традыцыйным праектам па прадстаўленні сучаснага стану кнігавыдання ў Расіі стаў фестываль «Таркі-Тау», які многія гады праводзіцца ў сталіцы Дагестана. Восі і сёлета прэстыжны кніжны форум пройдзе ў Махачкале з 6 да 8 кастрычніка. Да ўдзелу запрошаны і беларусы, у прыватнасці Саюз пісьменнікаў Беларусі, Выдавецкі дом «Звязда».

— Сёлета «Таркі-Тау» мы прысвяцілі 100-годдзю нашага легендарнага творцы Расула Гамзатава, — расказвае адзін з ініцыятараў унікальнага творчага праекта, шматгадовы яго арганізатар, публіцыст, перакладчык, кнігавыдавец Марат

Гаджыеў. — Ён быў і застаецца сапраўдным сімвалам дагестанскай, аварскай літаратуры. Пісьменніца добра ведала ў Беларусі. З Расулам Гамзатавым сябраваў класік беларускай нацыянальнай паэзіі Аркадзь Куляшоў. Вершы Расула Гамзатава перакладзены на беларускую мову. Таму нам вельмі хацелася б, каб на фестывалі «Таркі-Тау» прысутнічала і беларуская тэма.

У ранейшыя гады ў кніжным форуме ў Махачкале ўдзельнічалі паэт і перакладчык Рагнед Малахоўскі, намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, намеснік дырэктара Выдавецкага дома «Звязда» — галоўны рэдактар газеты «Літаратура і мастацтва» Аляксей Чарота.

Традыцыйна на «Таркі-Тау» прадстаўляліся кнігі беларускіх выдавецтваў.

У літаратурна-мастацкай перыёдыцы Беларусі — калектыўных альманахах «Созвучие» і «Далягляды» — у апошнія гады былі надрукаваны творы пісьменнікаў Дагестана — Анварбека Култаева, Авута Масімава, Сувайнат Кюрэбекавай, Міяста Муслімавай, Марата Гаджыева, Магамеда Ахмедава і іншых мастакоў слова. Дарэчы, у кастрычніку на «Таркі-Тау» будзе прэзентаваны і альманах «Далягляды-2023», які толькі што пачаў быць свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура», зборнік, у якім па традыцыі шырока прадстаўлены літаратуры народаў Расіі.

Сяргей ШЫЧКО

з нагоды

Дахі старога Мінска

«ЛіМ»-люстэрка

Супрацоўнікі Музея гісторыі горада Мінска ўжо рыхтуюцца да Дня горада, які адзначаецца ў другую суботу верасня. Аб рабоце над стварэннем новых музейных экспазіцый распавяла дырэктар музейнай установы Галіна Ладзісава падчас адкрыцця фотавыстаўкі «Шэдэўры калекцыі і ўнікальныя артэфакты музея-запаведніка «Нясвіж» у гарадской Ратушы.

Сярод першых па важнасці праектаў — музефікацыя Паўночнага завулка. Праект пераўтварэння помніка дробнай сядзібнай драўлянай архітэктуры ў цэнтральнай частцы горада рэалізоўваецца пры падтрымцы Мемарыяльнага музея-майстэрні Заіра Азгура. Мяркуюцца, што ў памяшканнях драўляных дамоў адкрыюцца музейныя экспазіцыі. «Камплектуем калекцыю прадметаў горадажан, якія жылі ў гэтым гістарычным раёне. Горад змяняецца, забудоўваецца сучасным жылём, і астраўкі старога Мінска, канешне, прывабныя. Важна іх захоўваць. Жыхары адгукаюцца, перадаюць фатаграфіі, дакументы, цікавыя дамавыя кнігі», — падкрэсліла ў размове з журналістамі Галіна Ладзісава.

Акрамя таго, па традыцыі ў межах святкавання Дня горада адмысловыя экспазіцыі з'являюцца і на іншых пляцоўках Музея гісторыі Мінска: у гарадской ратушы, мастацкіх галерэях Міхаіла Савіцкага і Леаніда Шчамялёва, Лошыцкай сядзібе. Так, у прыватнасці, адзін

з калекцыянераў да знамянальнай даты плануе перадаць калекцыю юбілейных медалёў у фонды гарадской ратушы — перамовы ўжо на фінальнай стадыі. У сваю чаргу мастацкія галерэі парадуць мінчан і гасцей сталіцы тэматычнымі выстаўкамі вядомых мастакоў.

Акунуцца ў атмосферу сядзібнага дома, паслухаць музыку, даведацца аб танцавальнай культуры розных эпох дазваляць інтэрактыўныя экскурсіі з музычным суправаджэннем у Лошыцкай сядзібе.

Нагадаем, адкрыццё Музея гісторыі горада Мінска адбылося 8 мая 2010 года, і з таго часу супрацоўнікі ўстановы не абмінулі ўвагай ніводны Дзень горада. Аснову музейных фондаў складаюць калекцыі археалагічных раскопак Мінска XI—XIX стагоддзяў, прадметаў гарадскога быту, фотаапаратаў канца XIX—XX стагоддзяў, жывапісу, графікі, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, а таксама мемарыяльныя зборы знакамітых жыхароў горада. У структуру культурна-асветніцкай установы ўваходзяць дзевяць аб'ектаў: арт-гасцеўня «Высокае места», Мінская гарадская ратуша, мастацкая галерэя Міхаіла Савіцкага, гарадская мастацкая галерэя твораў Леаніда Шчамялёва, майстэрня-музей народнага мастака Беларусі Івана Міско, музей «Лошыцкая сядзіба» і прысядзібны флігель у Лошыцкім сядзібна-парковым комплексе, экспазіцыя «Карэтная», археалагічны музей і экспазіцыя «Мінская конка».

Каміла НАВІНКІНА

навінкі

Пра легендарных землякоў

У мінскім выдавецтве «Право і экономика» пабачыў свет зборнік «Мікалай Якаўлевіч Зайцаў. Герой. Педагог. Вучоны», укладальнікам якога з'яўляецца кандыдат філасофскіх навук Рыгор Лянькевіч. Кніга выдана ў серыі «Вучоныя Беларусі», заснаванай у 2021 годзе.

Герой Савецкага Саюза Мікалай Зайцаў (1923—2012) — паветраны ас, палкоўнік, вучоны, кандыдат філасофскіх навук. Шмат гадоў працаваў у Беларуска-дзяржаўным

універсітэце. У зборніку, прысвечаным 100-годдзю героя, педагога, вучонага, уражвае шматграннае асячэнне ўкладу ўраджэнцаў Беларусі ў Вялікую Перамогу. На старонках выдання — згадка пра маршала авіяцыі С. Красоўскага, радзіма якога — Магілёўшчына, Быхаўскі край, пра іншых военачальнікаў і Герояў Савецкага Саюза. Падрабязна асвятляецца педагогічная, навуковая і грамадская дзейнасць Мікалая Зайцава.

Асобныя старонкі выдання прысвечаны палкаводцу Вялікай Айчыннай вайны генералу арміі Івану

Чарняхоўскаму (1906—1945), які лічаны дні не дажыў да прысваення яму звання Маршала Савецкага Саюза. Камандуючы 3-м Беларуска-фронтам пакінуў асаблівы след у ваеннай гісторыі Беларусі.

Кнігай пра Мікалая Зайцава ўкладальнік Рыгор Лянькевіч і яго палічнікі па рэдакцыйнай калегіі праекта «Вучоныя Беларусі» акрэслілі памкненні шырэй раскаваць пра легендарных землякоў — вучоных, военачальнікаў, дзяржаўных дзеячаў.

Сяргей ШЫЧКО

круглы стол

Натхнёныя адкрыццямі

У канцы чэрвеня прайшоў выязны міжраённы семінар бібліятэчных работнікаў «Роля бібліятэкі ў фарміраванні сацыякультурнай прасторы рэгіёнаў». Удзел узялі супрацоўнікі Астравецкай і Смаргонскай раённых бібліятэк.

На семінары былі абмеркаваны актуальныя тэмы бібліятэчнага жыцця: агляд дзейнасці ўстановаў, роля і месца кніжніц у сацыякультурнай прасторы, маркетынгавая дзейнасць. Сустрэча дапамагла прадстаўнікам сферы пашырыць гарызонты і палепшыць якасць бібліятэчнай справы. Ацанілі магчымасць зносін з калегамі і абмену вопытам. Спадзяёмся, што напрацоўкі, ідэі і новаўвядзенні, прадэманстраваныя ў выступленнях калег, будуць карысныя, стануць стымулам для прафесійнага развіцця.

Вольга ЗАЯНЧОЎСКАЯ

у кантэксце

Экалогія душы

Другая кніга юнага пісьменніка з Брэста Данііла Мазаля «Я ёсць», якую шчыра рэкамендуем прачытаць, прысвечана як экалогіі ў яе звычайным разуменні, так і экалогіі душы.

Зборнік апавяданняў выдадзены пры садзейнічанні Брэсцкага добрачыннага фонду «Новае пакаленне».

Кніга ўтрымлівае прадмову самога Данііла, з якой ён звяртаецца да сваіх чытачоў, апавядаючы ім, што марыць стаць ратавальнікам, дапамагаць людзям, але цяжка захворванне перашкаджае ў гэтым. Таму малады чалавек збіраецца радаваць дзяцей і іх бацькоў сваімі творами.

У другой кнізе Данііла Мазаля шмат апавяданняў пра жывёл і пра прыроду ўвогуле: «База аддыха «Гранат» (пра адпачынак у гарах, каля прыгожай горнай ракі), «Белый налив» (пра сяброўства), «Голубь» (пра выратаванне голуба, які трапіў у бяду), «Дубок и Каштан» (пра выратаванне бяздомных шчанят) і іншыя. Творы аздаблены ілюстрацыямі з выявамі прыгожых пейзажаў, жывёл і людзей.

Увогуле, кнігі Данііла прысвечаны не толькі экалогіі ў нашым звычайным яе разуменні, але і экалогіі душы. І таму галоўная тэма, якая праходзіць праз апавяданні маладога пісьменніка, — сяброўства: з іншымі людзьмі, з жывёламі, з прыродай, гармонія з сабой.

Ілюстрацыя з кнігі.

«Я ёсць» крапае да глыбіні душы. Рэкамендуем яе прачытаць дзецям, каб ніколі не страцілі ў душы Чалавека.

Святлана СЕМІНА

між іншым

«Азарэнне» яднае

Ужо не першы год пры Тэрытарыяльным цэнтры сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва Савецкага раёна г. Мінска працуе літаратурны клуб МГА СПБ «Азарэнне». Яго ўдзельнікаў і гасцей аб'ядноўвае сапраўдная любоў да паэзіі, прозы, музыкі і выяўленчага мастацтва.

Разнастайныя літаратурныя вечарыны спачатку праводзіліся на базе самога Тэрытарыяльнага цэнтра, але апошнім часам іх домам стала бібліятэка-філіял № 5. Актыўны ўдзел у жыцці клуба ўсіх яго членаў, пачынаючы з супрацоўнікаў бібліятэкі, арганізатараў і заканчваючы гасцямі мерапрыемстваў, робіць штомесячныя сустрэчы яскравымі і запамінальнымі. Але, безумоўна, немалаважнае значэнне гэтаму працэсу надаюць самі ўдзельнікі літаратурнага аб'яднання — яркія творчыя асобы, здольныя праявіць сябе ў самых розных жанрах літаратуры і мастацтва.

Кацярына СТРОЙЛАВА

Першы намеснік міністра культуры Валерыя Грамада ў рамках візіту ў Кітайскую Народную Рэспубліку для ўдзелу ў пасяджэнні Беларуска-кітайскага міжрадавага камітэта правёў сустрэчу з кіраўніцтвам Міністэрства культуры і турызму краіны. Такая інфармацыя змешчана на сайце беларускага Міністэрства культуры. Падчас сустрэчы абмеркаваны пытанні правядзення Дзён культуры Кітая ў Беларусі ў 2024 годзе, прапановы па сумесных кінематаграфічных праектах, перспектывы арганізацыі гастролі ў вядучых калектываў Беларусі ў Кітай, удзелу маладых мастакоў з КНР у «Летняй школе» на базе Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, іншыя напрамкі супрацоўніцтва. У дэлегацыю ад сферы культуры для перагавораў з кітайскімі калегамі таксама ўвайшлі генеральны дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Кацярына Дулава і рэктар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў Наталля Карчэўская.

Міжнародны пленэр па кераміцы «АРТ-Жыжаль» стартаваў у Бабруйску. Ён будзе праходзіць на базе адпачынку «Вербікі» гасцінічнага комплексу ААТ «ФандОК» 18 дзён. У мерапрыемстве бяруць удзел 18 прафесійных мастакоў-керамістаў з Беларусі, Расіі і Егіпта. Сёлетня асноўная тэма — культура і мастацтва ў гістарычных фактах, асобах і падзеях. Удзельнікам прапануюць раскрыць у дэкаратыўных вырабах пэўныя гістарычныя, традыцыйныя, нацыянальна значныя з'явы, падзеі, так ці інакш звязаныя з культурай і мастацтвам сваіх краін. Акрамя таго, падчас пленэру прадугледжана правядзенне майстар-класаў і эксперыментальных абпальванняў, а таксама культурная праграма і шоу «Вогненная скульптура». Завершыцца XVIII Міжнародны пленэр па кераміцы «АРТ-Жыжаль» урачыстым адкрыццём выніковай выстаўкі «Кераміка жывога агню», якая пройдзе 28 ліпеня ў Бабруйскім мастацкім музеі.

Партрэты Талстога, аўтапартрэты Рэпіна, прэпрадукцыі карцін, урыўкі пісем — каля 80 фондавых адзінак маскоўскага Дзяржаўнага музея Л. М. Талстога прадставілі ў музеі-сядзібе І. Я. Рэпіна «Здраўнёва» пад Віцебскам на выстаўцы «Сядзібная культура ў творчасці Л. М. Талстога і І. Я. Рэпіна». «Выстаўка будзе цікавая наведвальнікам «Здраўнёва», таму што яны ўбачаць цікавыя творы Рэпіна, сядзібнае жыццё Талстога якраз вачыма Рэпіна ў яго творах і матэрыялы, звязаныя з сядзібным жыццём самога Ільі Яфімавіча. Гэта цікавыя рукапісы, у якіх Рэпін сам раскавае, як ён уладкоўваецца ў Здраўнёве, звязаныя з Рэпіным і Талстым фатаграфіі», — раскавала БелТА навукова-спрацоўнік музея Талстога Лізавета Аляксеева. Пазнаёміцца з экспазіцыяй можна да 12 жніўня.

Трэці міжнародны фестываль гістарычнай рэканструкцыі «Легендарныя эпохі» збярэ ўдзельнікаў з Беларусі і Расіі заўтра ў Зэльве. Сотні рэканструктараў дзвюх краін адноўяць пяць гістарычных эпох. Цэнтральнай падзеяй стане рэканструкцыя вызвалення Зэльвеншчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў савецкімі войскамі і партызанскімі атрадамі, якое адбылося 14 ліпеня 1944 года. Апроч іншых, удзел прыме сталічнае гісторыка-патрыятычнае аб'яднанне «Будзем памятаць». Дзейства пройдзе на гістарычным месцы, у полі каля старога млына, дзе ішлі баі з акупантамі як у 1941-м, так і ў 1944 годзе. Фестываль «Легендарныя эпохі» стаў адным з яркіх брэндаў не толькі Зэльвеншчыны, але і Прудзенскага рэгіёна. Два гады таму, калі ён прайшоў упершыню і быў прымеркаваны да 300-годдзя знакамітага «Ганенскага кірмашу», святка сабрала больш за 5 тысяч гасцей, а летась райцэнтр прымаў ужо 10 тысяч чалавек.

Спартыўная меладрама «Прэтэндэнты» Луі Гуаданьіна афіцыйна адкрые юбілейны 80-ы Венецыянскі кінаагляд. Аб гэтым паведаміла дырэкцыя фестывалю. Урачысты паказ адбудзецца 30 жніўня. Сюжэт стужкі раскажа пра трох тэнісістаў-палюбоўнікаў, чые жыцці пераплятаюцца падчас чарговага турніру. Галоўныя ролі выканалі Зендэя («Эйфарыя»), Джош О'Конар («Карона») і Майк Файст («Вестсайдская гісторыя»). Афіцыйную праграму Венецыі аб'явіць 25 ліпеня. Старшынёй журы конкурсу прызначаны рэжысёр Дэм'ен Шазел, вядомы па карцінах «Ла-Ла Лэнд» і «Апантанасць».

Рымскую мазаіку знайшлі ў Ізраілі ў вобласці Ніжняга Галілея, гаворыцца на сайце «ИТАР-ТАСС». Знаходку зрабілі падчас раскопак у 1600-гадовай сінагозе ў Хукоку. Пано размешчана на падлозе каля галоўнага ўвахода. У цэнтры мазаікі — надпіс на іўрыце, вакол якога вянок. Побач — запісы на арамейскай, дзе пералічаны імёны дарыльшчыкаў або мастакоў. З двух бакоў ад вянка — малюнк лівоў, якія абяпіраюцца лапамі на галовы быкоў. Панель абрамляе бардзюр з выявай драпежнікаў, якія гоняцца за іншымі жывёламі.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Перавагі відавочныя

Якія мясціны Беларусі найболей папулярныя сярод жыхароў? У чым заключаюцца асаблівасці турыстычнай сферы краіны? Якому адпачынку аддаюць перавагу беларусы і адкуль бяруцца адпаведныя звесткі? У Доме прэсы агучылі вынікі сацыялагічнага даследавання «Турыстычныя перавагі жыхароў Беларусі». У якасці спікераў выступілі Мікалай Сухоцкі, намеснік дырэктара па навуковай і інавацыйнай рабоце Інстытута сацыялогіі Нацыянальнай акадэміі навук, і Аляксандр Бельскі, загадчык Цэнтра аперацыйных даследаванняў гэтай жа ўстановы.

Метадалогія даследавання

Найперш трэба падкрэсліць, што наступныя вынікі дало тэлефоннае апытанне, якое праводзілася ва ўсіх абласных гарадах, асобных раённых цэнтрах і сельскіх населеных пунктах.

— Інстытут сацыялогіі штогод праводзіць 24 тэлефонныя апытанні, — падзяліўся звесткамі Аляксандр Бельскі. — Сённяшнія рэзультаты дало адно з дванаццаці тэматычных. Увогуле, актуальная праблематыка развіцця беларускага грамадства заўсёды знаходзіць адлюстраванне ў тых замерах, якія мы ажыццяўляем. Напрыклад, цяпер праводзіцца апытанне, якое тычыцца якасці сістэмы школьнай адукацыі; сітуацыя з цэнтралізаваным экзаменам — асобны блок. Апрача гэтага, арганізуюцца дванаццаць маніторынгавых тэлефонных апытанняў: вывучаем пэўныя працэсы ў дынаміцы, таму можам прасачыць іх развіццё з году ў год.

Даследаванне, што прадставілі, праводзілася трэці раз, таму некаторыя даныя адлюстроўваюць стан на 2021, 2022 і 2023 гады. Так, ёсць магчымасць гаварыць пра канкрэтныя тэндэнцыі. Між тым было падкрэслена, што недзе апытанні мелі агульныя блокі, а недзе прысутнічалі пытанні, неабходнасць у якіх паўставала з часам. Так, калі казаць пра 2021 год, то ўздымалася тэма пандэміі, якая значна змяніла турыстычныя практыкі. Менавіта тады большасць жыхароў звярнула ўвагу на Беларусь як на ключавую тэрыторыю для турызму. У 2022 годзе гаворка ішла пра ўплыў ваенных падзей на тэрыторыі Украіны.

Што тычыцца тэрмінаў даследаванняў, то ў 2021 і 2022 гадах гэта было першае паўгоддзе, напярэдадні старту сезона адпачынкаў. Сёлета апытанне праходзіла ў маі і чэрвені. Аб'ём выбарчай сукупнасці — 1000 рэспандэнтаў (адзначаецца, што памылка выбаркі складала ±3,1%). Узрост удзельнікаў — ад 18 гадоў і старэйшыя. Каму тэлефануюць? Уладальнікам стацыянарных тэлефонаў.

— Тут мы чуем дастаткова шмат крытыкі. Ёсць меркаванне, што хатнімі тэлефонамі не карыстаюцца, і сацыялагам неабходна звяртацца да карыстальнікаў сматфонаў, — расказаў Аляксандр Бельскі і растлумачыў: — Насамрэч, нягледзячы на перавагу мабільных тэлефонаў, месенджараў, стацыянарнымі апаратамі ўсё роўна карыстаюцца, і многія з ахвотай удзельнічаюць у апытаннях. Калі б званілі на мабільны тэлефон, быў бы дастаткова высокі працэнт адмоў —

чалавеку не заўсёды зручна размаўляць. Дома спакойная атмасфера, ёсць магчымасць прысвяціць час таму ці іншаму даследаванню. Дарэчы, ад спосабу сувязі залежыць колькасць пытанняў. Калі б гэта былі мабільныя тэлефоны, то колькасць пытанняў давалася б значна памяншаць, скарачаць фармуліроўкі. Сёння ж мы маем магчымасць задаць каля 30 пытанняў, на якія атрымліваем

Фота Яўгенія Шыцькі.

Віцебск.

даволі разгорнутыя адказы. Перавагі відавочныя. Мы супрацоўнічаем з «Белтэлекамам», і дзякуючы гэтаму ёсць магчымасць ахапіць усё насельніцтва краіны. У нас дастаткова сур'ёзная праца па правярцы інтэрв'юераў — 35% ад агульнага масіву эфектыўных інтэрв'ю пераправаляем метадам паўторнага праслухоўвання. Гэта дае магчымасць ацаніць аб'ектыўнасць апытання.

Між тым сёння ўсё ж разглядаецца ўкараненне новых метадаў апытанняў (пакуль яны найбольш актуальныя падчас правядзення буйных форумаў), але сацыялагі не спяшаюцца адмаўляцца ад класікі.

Асноўныя лічбы

Як заўважыў Мікалай Сухоцкі, пэўныя вынікі праведзенага даследавання дастаткова зразумелыя і прадказальныя, але некаторыя выклікаюць цікавасць і, магчыма, патрубуюць інтэрпрэтацыі.

Так, адпачынак і вандроўкі важнай часткай жыцця лічыць большасць беларусаў. Між тым сёлета гэты працэнт — амаль 74% рэспандэнтаў, а ў 2021 годзе — амаль 88%. Сацыялагі звязваюць высокую лічбу пазамінулага года з пандэміяй, калі людзі — прычым па

ўсім свеце — імкнуліся падарожнічаць. Цяперашні стан яны называюць стабілізацыяй сітуацыі. Асноўныя мэты падарожжаў — наведванне гістарычных, культурных мясцін. Далей ідуць сваяцкія відзіты і наведванне малой радзімы, знаёмства з прыроднымі аб'ектамі, лячэнне і аздаруленне, удзел у мерапрыемствах, фестывалях, выстаўках і інш.

Беларусы найчасцей выбіраюць адпачынак на прыродзе (ажно 45%), рыбалку, паляванне, збор грыбоў і ягад, адпачынак на дачы. Далей у рэйтынг — наведванне гістарычных аб'ектаў (гэта толькі 29%), адпачынак на пляжы, наведванне прыродных адметных мясцін, храмаў і манастыроў, актыўны, спартыўны адпачынак, удзел у культурных мерапрыемствах. Завяршае рэйтынг экстрэмальны адпачынак (6,5%). І, на

высокія цэны, недахоп цікавых і прывабных месцаў, абмежаванасць інфармацыі і г. д. Увогуле ж, апытанне паказвае, што частка насельніцтва вандруе па краіне некалькі разоў за год (29%), яшчэ адна група — раз на год (26%), радзей — амаль 24% рэспандэнтаў. Каля адной пятай жыхароў Беларусі не падарожнічае.

Найлепшымі маршрутамі

Дзякуючы апытанням сацыялагі выявілі топ-10 гарадоў і рэгіёнаў, якія наведвалі беларусы падчас апошняга вандроўкі: гэта Брэст, Мінск, Гродна, Віцебск, Гомель, Магілёў, Браслаў, Нясвіж, Мір, Полацк. У цэлым жа гэты топ, з улікам змены пазіцый і невялікай варыяцыйнасці, стабільны апошнія тры гады. Па выніках апытання выяўлены таксама мясціны, якія падарожнікі згодны парэкамендаваць. Спіс наступны: Брэст, Браслаўскія азёры, Нясвіж, Мінск, Гродна, Брэсцкая крэпасць, Мір, Белаўжская пушча, Нарач, Віцебск.

Візітоўкамі краіны рэспандэнты называюць Мірскі замак, Брэсцкую крэпасць, Нясвіжскі замак, Мінск, Нясвіж, Белаўжскую пушчу, Брэст, «Хатынь», Гродна і Мір. Сярод мерапрыемстваў, якія хацелі б наведаць, — музычныя конкурсы і фестывалі, а таксама кірмашы, гістарычныя мерапрыемствы, нацыянальныя святы, спартыўныя падзеі. На жаль, даследаванне дае толькі агульныя звесткі, на канкрэтныя прыклады яно не разлічана.

Хаця — што тычыцца лячэбна-аздаруленчай сферы — пэўнасць з'яўляецца. Згодна з атрыманымі данымі, значная частка насельніцтва за апошнія гады наведвала санаторыі. Амаль у 98% адпачынак пакінуў станоўчы ўражанні. Найлепшымі здраўніцамі сёння лічацца «Нарач», «Радон», «Ружанскі», «Прыазёрны», «Прыдняпроўскі», «Белая вежа», «Рассвет-Любань», «Белая Русь», «Буг», «Азёрны». Дарэчы, лячэбна-аздаруленчы турызм беларусы адносяць і да найбольш перспектыўнага.

Шматбаюцальнымі ім уяўляюцца таксама ваенна-гістарычны турызм, аграэкатурызм, актыўны і спартыўны турызм, а таксама культурна-адукацыйны.

Апошнім часам сфера ўнутранага турызму змянілася да лепшага, аднак найперш гэта датычыцца аздаруленчага сэрвісу. З такой думкай пагадзілася каля 65% апытаных. Праблемнымі кропкамі большасць лічыць грамадскае харчаванне (як на некаторых турыстычных аб'ектах, так і па дарозе да іх), колькасць бюджэтных месцаў для адпачынку, прасоўванне адметных мясцін у сродках масавай інфармацыі. Яны чакаюць і паляпшэння якасці абслугоўвання на аб'ектах, якія існуюць, і павелічэння колькасці новых, развіцця турызму, арыентаванага на мясцовую, рэгіянальную спецыфіку (адназначна адчуваецца недахоп мясцовых брэндаў). На думку вялікай колькасці рэспандэнтаў, на турыстычную прывабнасць Беларусі ў лепшы бок павінны паўплываць рэстаўрацыя і аднаўленне культурна-гістарычных помнікаў, арганізацыя свят, фестываляў, тэматычных дзён у рэгіёнах, развіццё інфраструктуры, павелічэнне колькасці інфармацыйных матэрыялаў (напрыклад, даведнікаў), а таксама пашырэнне сеткі турыстычных і экскурсійных маршрутаў.

Мірскі замак. Фота Кастюся Дробавы.

думку экспертаў, апошні від дзейнасці неабходна ўздзімаць на новы ўзровень, прывабляюць больш турыстаў, асабліва моладзь.

Між тым найчасцей жыхары Беларусі адпачываюць сям'ёй. У два разы меней рэспандэнтаў бавяць вольны час з сябрамі, меншая колькасць — у адзіноце, зусім мала — з калегамі (праца, вучоба). Да таго ж большасць (70%) арганізуюць адпачынак самастойна, на што, магчыма, паўплывалі пандэмія і вопыт ранейшых пазезд. Значна меншая колькасць звяртаецца да тур-аператараў і агенцтваў. Спыняюцца падарожнікі ў сваякоў, у гасцініцах і атэлях, у арандаваным памяшканні, кемпінгах і санаторыях.

Што тычыцца планаў на 2023-ці, то толькі 13% рэспандэнтаў плануе вандроўку за мяжу. Сярод найбольш папулярных адказаў — Расія (42%), прытым большасць аддае перавагу наведванню Санкт-Пецярбурга), Турцыя, Германія, Егіпет, Польшча, Грузія, Іспанія, Аб'яднаныя Арабскія Эміраты, Тайланд. Сацыялагі адзначаюць, што сітуацыя за апошнія гады крыху змянілася — некаторыя краіны ўжо не ўваходзяць у топ (у іх ліку — Балгарыя), асобныя па пэўных прычынах сталі болей запатрабаванымі.

Паказальна, што сёлета амаль 92% апытаных выбралі Беларусь як галоўнае месца адпачынку. Гэта рэкордная лічба за апошнія тры гады, і паўплывалі на рашэнне большасці многія акалічнасці, у тым ліку, як прыкмячаюць спікеры, знешнія абмежаванні. Але існуе невялікая група людзей (7%), якія называюць перашкодамі для падарожжа па Беларусі

Браслаўшчына.

Свята дружбы

Фота БелТА.

У мінулую суботу пунктам прыцягнення мастацкіх сіл, артыстаў з розных рэгіёнаў Беларусі, а таксама з многіх куточкаў Расійскай Федэрацыі стаў славуці Шклоўскі край. На беразе Дняпра, на магілёўска-віцебскім памежжы, прайшоў штогадовы фестываль «Купалле» («Александрыя збірае сяброў»). Болей за 80 тысяч гасцей удзельнічалі ў традыцыйным свяце на Магілёўскай зямлі.

Міністр культуры Рэспублікі Беларусь Анатоль Маркевіч назваў сустрэчу талентаў у Александрыі «цудоўным святам, якое сапраўды аб'ядноўвае ўсіх». А губернатар Бранскай вобласці Аляксандр Багамаз, які часта наведваецца ў Беларусь, адзначыў, што «бліжэй сяброў, чым беларусы, у нас няма». Пра гэта песнямі і словамі вітанія гаварылі і зоркі расійскай эстрады, якія дэманстравалі свае таленты на канцэрце Саюзнай дзяржавы Беларусі і Расіі. Дарэчы, ён стаў навацыйнай добра вядомага свята. «...Свята народных традыцый і славянскага сяброўства», — так ахарактарызаваў фестываль у Александрыі віцэ-прэм'ер беларускага ўрада Ігар Петрышэнка падчас урачыстай цырымоніі адкрыцця рэспубліканскага свята «Купалле» («Александрыя збірае сяброў»). Уражальным быў ўдзел у свяце і народных майстроў з усіх абласцей Беларусі, а не толькі Магілёўшчыны. Разьбяры па дрэве, ганчары, пекары — каго тут толькі не было!

— Свята ў Александрыі праходзіць 14-ы раз, — падкрэсліў у размове з журналістамі кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Ігар Сергееў. — Першапачаткова ўсё было значна прасцей, але кожны год намагаюцца і стараннямі мясцовых органаў улады, беларускіх умельцаў і артыстаў свята прыцягвала ўсё большую колькасць людзей...

У фестывалі ўдзельнічала і дэлегацыя паэтаў, празаікаў, дзіцячых літаратараў — членаў Саюза пісьменнікаў Беларусі. З Магілёва прыехалі старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў паэт Алесь Казека, дзіцячая пісьменніца Жанна Міус, з Мінска —

старшыня Мінскага гарадскога аддзялення СПБ паэт і празаік Міхась Пазнякоў, паэтэса Тамара Кавальчук, дзіцячая пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая, паэт Дзмітрый Нікалаеў, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алесь Карлюкевіч. Пры падтрымцы Магілёўскага філіяла «Белпошты» быў арганізаваны стэнд

Фота БелТА.

з кніжнай прадукцыяй Выдавецкага дома «Звязда». Супрацоўнікі выдавецтва арганізавалі продаж кніжных навінак. А пісьменнікі правялі імправізаваны аўтограф-сесію, падзяліліся сваімі творчымі клопатамі, расказалі пра новыя праекты...

— Мiane ўразілі шчырасць, нязмушаная ўвага да кнігі, да роднага слова, з якімі на «Купаллі» падыходзілі да пісьменнікаў хлопчыкі і дзяўчынкі, іх таты і мамы, дзядулі і бабулі, — падзялілася

ўражаннямі Кацярына Хадасевіч-Лісавая. — Героі, якія жывуць у нашых кнігах, смела ўпісаліся ў атмасферу свята. Буду рада, калі мяне запрасяць на фестываль «Александрыя збірае сяброў» і на наступны год. Абавязкова прыдумаю і новы характар прэзентацый, падрыхтую новыя інсталяцыі.

...Фінальным акордам «Купалля» стаў святочны канцэрт беларускіх і расійскіх зорак эстрады. Былі і спевы, і танцы, і новыя песні... А перад пачаткам выступленняў да землякоў і ўсіх беларусаў звярнуўся Прэзідэнт нашай краіны Аляксандр Рыгоравіч Лукашэнка, які, у прыватнасці, заўважыў: «...Наш фестываль увасабляе каштоўнасць гістарычнай памяці. Памяці пра сваё слаўнае мінулае, пра тое, што Беларусь — наша зямля. І карані нашы — старажытныя. Гэтую сувязь стагоддзяў мы адчуваем тут асабліва востра. І менавіта тут мы разумеем каштоўнасць нашага культурнага кода. У ім з самага пачатку былі закладзены імкненне беларусаў да справядлівасці, высокая маральнасць і патрыятызм. На такіх прынцыпах пабудавана і развіваецца сёння наша нацыянальная дзяржава... Народы аб'ядноўвае не культура адмены, а дыялог культур. У гэтым галоўны сэнс нашага свята...

з Мінска дзяліліся ўражаннямі, а яшчэ гаварылі пра таленавітых дзеячаў культуры, з якімі сустрэліся на фестывалі, — спевакоў, мастакоў, гаварылі пра тое, што наша Беларусь надзіва багатая яркімі мастацкімі постацамі. І літаратура, яе рупліўцы — таксама ў агульных шэрагах творчых асоб. І, мажліва, на 15-м па ліку свяце «Александрыя збірае сяброў» у 2024-м годзе, святым купальскім днём, яшчэ шырэйшым, яшчэ болей акрэсленым будзе ўдзел у фестывалі на Шклоўшчыне прадстаўнічай дэлегацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі... Прагучаць новыя вершы, будуць прэзентавацца новыя песні на словы сучасных паэтаў, а госці свята пазнаёмяцца з новымі кнігамі...

Сяргей АЛЯКСАНДРАЎ

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Александрыя збірае сяброў

*Александрыя збірае сяброў —
Святкаваць, прызнавацца ў любові,
Апавяць да Радзімы любоў
У высокім і велічным слове.*

*Александрыя збірае сяброў,
Ганарыцца сардэчна — усімі.
Як найродных, вітае братаў
З дарагой нам, саюзнай Расіі.*

*Александрыя збірае сяброў,
Пацвярджае: мы — мірныя людзі!
І што цягам мінулых вякоў
Так было, і так ёсць, і так будзе.*

*Александрыя збірае сяброў,
Каб засведчыць: нішто нас не змусіць
Здрадзіць подзвігу мужных дзядоў,
Што свабоду далі Беларусі.*

*Александрыя збірае сяброў
І звяртаецца шчыра да свету,
Каб спыніў праліваць ужо кроў
І раззброіў рашуча планету.*

*Александрыя збірае сяброў —
Дзеля міру, стваральнае працы, —
Прыязджайце! І з розных бакоў,
Добрым людзям патрэбна яднацца.*

*Александрыя збірае сяброў,
Беларусь найбагатая імі.
Дзеля й будучых слаўных часоў
Будзем вернымі мілай Радзіме.*

*Александрыя збірае сяброў —
Міралюбнасці гордай краіна!
Сэрца поўніцца радасцю зноў:
Ты квітней, наша Маці-Айчына!*

Пакліканыя геніем Купалы

Шырока адсвяткавала дзень нараджэння Янкі Купалы айчынная грамадскасць. Пачаліся традыцыйныя купалаўскія дні са свята «Купала заўсёды ў сэрцы маім», што прайшло пры падтрымцы Аршанскага райвыканкама і Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Ляўкі». З канцэртнай праграмай на словы Янкі Купалы выступаў Заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь «Нацыянальны акадэмічны аркестр сімфанічнай і эстраднай музыкі Рэспублікі Беларусь імя М. Я. Фінберга». Ганаровыя госці свята ўсклаі кветкі да помніка класіку беларускай літаратуры.

Урачыстая цырымонія ўскладання кветак да помніка народнаму паэту Беларусі з нагоды яго 141-га дня нараджэння 7 ліпеня адбылася і ў сталіцы, у парку імя Янкі Купалы. У імпрэзе ўдзельнічалі нашчадкі Янкі Купалы, прадстаўнікі сталічных устаноў культуры і Саюза пісьменнікаў Беларусі. Нягледзячы на тое, што гэты год не юбілейны, аматараў творчасці народнага паэта сабралася ня мала. Традыцыя стала важнай не толькі для музея песняра, але і для гараджан, якія прыходзяць аддаць даніну павагі песняру.

Так, музейныя супрацоўнікі, якія часта ідуць на работу праз парк, адзначаюць, што кветкі каля помніка можна бачыць часта, не толькі ў дні ўрачыстасці. Для гасцей свята РВУ «Выдавецкі дом «Звязда» падрыхтавала стэнд з выданнямі ўстановаў, каля якога пісьменніца Кацярына Хадасевіч-Лісавая зладзіла аўтограф-сесію.

На наступны дзень адбылася асноўная ўрачыстая імпрэза — рэспубліканскае свята паэзіі, песні і народных раместваў «З адною думкаю аб шчасці Беларусі...». Прайшло яно ў

Купалаўскім мемарыяльным запаведніку «Вязынка». Сярод арганізатараў — Мінскі аблвыканкам, Маладзечанскі райвыканкам і Саюз пісьменнікаў Беларусі. Геній народнага паэта сабраў у гэтым жыццядайным куточку, дзе знаходзіцца выток магутнай плыні купалавай песні, шматлікіх прыхільнікаў творчасці паэта. У святочным канцэрце прагучалі музычныя творы, натхнёныя мілагучнымі радкамі класіка. Паэты чыталі вершы, прысвечаныя песняру.

Свята ў Вязынцы ўжо здаўна праходзіць як сямейны

Фота Рагнеда Малахоўскага.

Ускладанне кветак да помніка Янкі Купалы.

адпачынак: весела і з цікавасцю правялі гэты дзень і сёлета і дзеці, і дарослыя: на кірмашы рэместваў можна было набыць упадабаныя сувеніры ці прыгожа вырабленую рэч для дома і гаспадаркі, на кніжным кірмашы —

выбраць цікавае выданне для сумеснага чытання. Карысталіся попытам і шматлікія фотапלאцоўкі: ахвотных зафіксаваць у памяці гэты сонечны дзень было шмат.

Аліса БРАТКА

Чэрвеньскі калейдаскоп «Маладосці»

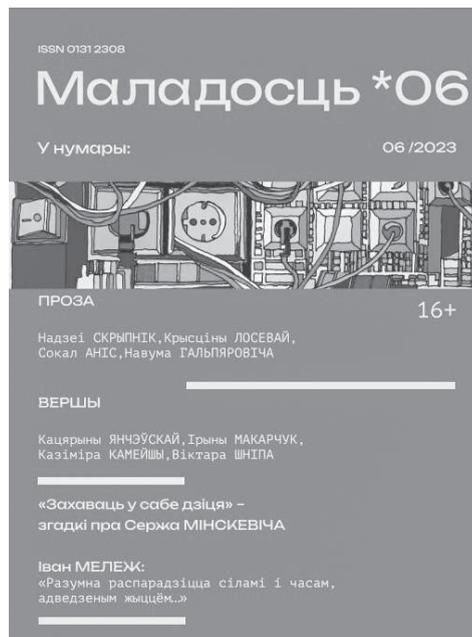
Шырокі храналагічны абсяг, класікі і моладзь, айчыннае і замежнае — тое, што вызначае чэрвеньскую «Маладосць». У прозе заўважым як фантастычнае і міфалагічнае, так і дакументальнае, і нават сінтэз адзначанага ў некалькіх творах, у паэзіі — нязменную любоў да роднага, філасафічнасць, каханне, роздум пра быццё і пакліканне. Уважлівы чытач знойдзе ў Надзеі Скрыпнік згадку пра Эдгара Алана По, чыя творы пранаваны ў «Перакладах». Памяць пра пісьменнікаў фіксуецца пільнымі даследчыкамі і журналістамі ў рубрыках «Знакі эпохі», «Асоба», «Музейная гасцеўня» і «3 архіваў».

Кава, Смерць і сакрэт вечнасці

Свежы нумар «Маладосці» распаўсюджаны апаўднёваннем «Новы чалавек» Надзеі Скрыпнік, прысвечаным Паўлу Шпілеўскаму. Твор дасланы на конкурс мастацкіх біяграфій беларускіх пісьменнікаў XIX стагоддзя «Слаўная кампанія: рэАНІМАцыя», сёлета з'явілася некалькі публікацый па выніках апошняга тура. Варта згадаць, што Надзея з'яўляецца тройчы (!) лаўрэатам адзначанага спаборніцтва. «Абразок», як маркіравала яго аўтарка, прыцягвае гульнёй з часам (гэты прыём выкарыстаны не ўпершыню), смелымі скокамі паміж іншасветам і светам людзей, зваротам да гісторыі літаратуры і мастацтва, глыбокімі развагамі пра сэнс жыцця, перыпетыямі кахання, аздобленымі і ўзнёслай пачуццёваасцю, і дэтэктыўнымі элементамі, і побытавымі дэталіямі (чаго варты фрагмент пра шаркпэткі Шпілеўскага). Кожны дапытлівы знойдзе ў «абразку» сапраўдныя факты біяграфіі славянскага этнографа, фалькларыста, пісьменніка, публіцыста, перакладчыка. І навукоўца-міфатворцы, як мяркуюць даследчыкі. Надзея Скрыпнік неаднаразова выказвае думку пра сумненні ў праўдзівасці вынаходніцтваў Паўла Шпілеўскага, створаных ім «кабінетных багоў», аднак ці бачыцца гэта заганным для пісьменніка? Напрыклад, у частцы «Міт Смерці» чытаем наступнае: «Гэты дзёрзкі шыпілавіцкі спадар, натхніўшыся Янам Баршчэўскім (гатоўны пераканаць каго заўгодна, што гэта быў усплёск захаплення земляком, а не творчая зайздасць), напісаў чатыры казкі. Ад народу ў іх мала што патрапіла, Павел сам быў вельмі і вельмі неабламі майстар выдумляць». Пазней Смерць выказваецца, што «Паўлікавы ўвішныя кабінетныя багі нечакана паднялі свае агідныя галовы і завывалі-заспявалі так, што ні адзін дасціпны вучоны не змог іх заторкнуць». Пісьменніца праз постаць Паўла Шпілеўскага разважае пра ролю нацыянальнага і этнічнага для кожнай асобы, ролю народнай культуры і роднай мовы. Ёсць меркаванні, што творы «рэАНІМАтараў» ставяць больш пытанняў, чым даюць адказаў у дачыненні да пісьменнікаў, чыя жыццё асвятляюць. Тым не менш загадкі, якія паўстаюць у тэкстах, прымушаюць заглябляцца, абуджаюць цікавасць не проста да біяграфій, а да спадчыны кожнага асобнага літаратара.

Слова. Радзіма. Быццё. Любоў і Каханне. Паэзія

Калі вы прагнеце філасофскай лірыкі і любіце свабодны верш, то нізка Кацярыны Янчэўскай «Судакрананне», што распаўсюджана паэтычнымі старонкамі чэрвеньскай «Маладосці», для вас. Выдатна адчуваюцца прафесійныя веды мастацтвазнаўцы ў яе творах, дзе суіснуюць

і ажываюць біблейскія вобразы, антычнасць, карціны Батычэлі і... папяровыя караблікі: «Думкі — папяровыя караблікі // адмыслова складзеныя са старонак // «Адывсеі» Гамера. // Над Нёманскай нізінай — // беспрытульная мова небасхілу. // Неабходна прызвычаіцца // да балоцістай мясцовасці. Мора няма».

Намацава сваю стыль Ірына Макарачук у гульнях з класічнай рыфмоўкай і ў верлібры. У падборцы «Чакаю свайго вогнішча» роля творчасці, існаванне і дзейнасць чалавека-творцы ў грамадстве, прыняцце асобы хвалююць маладую паэтэсу. Пажадаем ёй трымаць пяро моцна.

Вершы, прадстаўленыя Наталляй Святловай, — у ключы сапраўднай, надзвычай жаночай лірыкі кахання і расстання, даверу і здрады на фоне гарадскога пейзажу і звычайных прадметаў, з якімі чалавек можа звязаць свае гісторыі з жыцця.

Калі раптам маладому чытачу падаецца, што паэзія са старонак школьных падручнікаў ад старэйшых сумная, то варта прапанаваць, як мінімум, дзве наступныя падборкі ад класікаў-сучаснікаў — розныя і версіфікацыйна дасканалыя. Тонка-шчымыліва, пазітыўна і пра любоў да ўсяго навакольнага — у нізцы Казіміра Камейшы «Ніколі словам не паўторыш...». Піша аўтар, галоўным чынам, на тэму Радзімы, прывязваючы яе да хараства краю, сям'і, быцця, як у вершы «Хвой гамаюня», дзе прырода адухаўляецца і бароніць: «Не пакрыўдзяць нідзе // Пушчы наскае сховы. // Цёпла ў родным гняздзе // Нават роднаму слову».

Гэта не адзіны верш з нізкі, дзе Казімір Камейша падкрэслівае ролю слова і паклікання паэта, вызначае мэту лірычнага героя (а разам, відаць, сваю ўласную). Падкрэслівае і тое, што ў сваім доме паэту грэх пісаць сумныя вершы, і што на свеце ёсць невымоўныя рэчы, і што варта пісаць, калі маеш дзеля каго («Светлячок заснуць мне не дае...»): «Вы з мяне смяліся не раз: // Ну й дзівак, каго ты сёння здзівіш?! // Але ж я стараюся для Вас, // Мілая мая, для Вас адзінай...»

Праніклівыя асацыяцыі і пластычныя вобразы, якія, калі заплюшчыш вочы, можна лёгка ўбачыць і крануць далонню, паўстаюць у паэзіі Віктара Шніпа. Ёмістая, па-філасофку напоўненая, прачулая, панурая, у чымсьці змрочная лірыка паэта — лірыка сузіральніка, лірыка стваральніка свайго Сусвету, дзе прыродныя аб'екты і стыхіі набываюць чалавечыя якасці і, здаецца, побач з паэтам дзейнічаюць, нават не кожнаму заўважныя: «Раніцою ў двары спілавалі бярозу, // І наш двор, як запыланы пень, пачарнеў. // І не бачыў ніхто вераб'іныя слёзы, // Толькі я, бо праз слёзы на птушак глядзеў... // І шуміць мне нябачна людзям бярозу, // І ў маю вераб'і залятаюць душы, // І нашу я ў вачах скамянелыя слёзы, // І наш двор пачарнелы я ў сэрцы нашу».

Віктар Шніп пакідае свабоду ў працы некаторых сваіх вершаў, адпускаючы рэцыпенту адвольнасць паўз, апускаючы знакі прыпынку (што даўно не рэдкасць у паэзіі), прыбіраючы межы завершаных выслоўяў, дазваляючы паглынаць тэкст залпам або разбіваць па адчуваннях. Можа быць, каб дабіцца манатоннасці, можа быць, каб заспець адрасата неспадзяванкай развіцця думкі або двухсэнсоўнасцю. Напэўна, у залежнасці ад манеры чытання, адчувацца будзе заўсёды па-рознаму — ва ўсялякім выпадку, спасцігаецца глыбіня:

да кургана ідзеш і ў бясконцасць глядзіш і ляціць над табой самалёт ці то крыж і душа як матыль сну ірве навуцінне

і ты можаш забыць пра сябе назаўжды і сцяжыну згубіць што вядзе да вады толькі памяць цябе пра курган не пакіне

Пад крыламі вогненнай птушкі

Заглыбленасцю у даўніну, вераванні, этнаграфію, міфалогію захопіць гістарычны раман Зінаіды Дудзюк «Сыны Рарога» (першыя дзве часткі апублікаваны ў «Маладосці» № 4, 5). У аснову твора леглі падзеі, звязаныя са старажытнымі заходнеславянскімі плямёнамі палабаў, а дакладней, рарогаў-абадрытаў. Пісьменніца пераносіць нас на берагі ракі Лабы (Эльбы) у канец VIII — пачатак IX стагоддзя ў часы панавання ў Еўропе Карла Вялікага. Аўтарка прыцягвае постаці сапраўдных гістарычных асоб, напрыклад, славянскага князя Дражкі, прадстаўнікоў яго сям'і — братаў Славаміра і сына Чаладрага, імператара франкаў Карла (Вялікага), яго сыноў Карла малодшага і Піпіна, папы Льва III і многіх іншых. У творы выяўляюцца норавы плямёнаў і народаў, відавочна, па сведчаннях сапраўдных крыніц, якія пісьменніца вывучыла дасканалы ды прапануе звярнуцца да іх цікаўнаму чытачу.

Твор адлюстроўвае палітычныя перыпетыі, супрацьстаянне хрысціянскага і язычніцкага, змаганне за панаванне на зямлі. Па-мастацку паказаны і ўнутраныя стасункі ў сям'ях, у плямёнах і княствах, міжусобіцы, хітрасць, двуручнасць і несправядлівасць, а побач узаемапавага, мудрасць, мужнасць і высакароднасць.

Працяг публікацый запланаваны на наступны нумары.

Малая малая проза

Апаўднёваннем Сокал Аніс «Чырвоны мыш з падушкай і коўдрай» бачыцца фантазмагорыяй, якую можна ўявіць, калі пражыць. Бываюць жахлівыя сны, а бываюць і добрыя, якія ствараюць толькі атмосферу невытлумачальнага і нечаканага, але не пакідаюць страху. Так і тут — Чырвоны мыш — сябар, дзякуючы якому і адбываецца трук.

Крысціна Лосева ў сваіх «Лілеях» пранікнёна і адчувальна адлюстроўвае няпростую, але распаўсюджаную сітуацыю — барацьбу розуму і сэрца. Надзвычай мудрым падаецца выслоўе пісьменніцы: «Людзі часта становяцца эгаістычнымі і даволі дурнымі, калі хочаць чагосьці большага, чым базавыя патрэбы. Яны мараць пра шчасце». Апаўднёванне з адкрытым фіналам дазволіць чытачу прыдумаць сваю развязку.

Полацкі нон-фікшн

Ці можна назваць праязныя «Полацкія баллады» з новага цыкла «Горад» Навума Гальпяровіча нон-фікшн? Напэўна, так. Яны поўныя асабістых уражанняў пісьменніка, з'яў, якія могуць быць вядомыя толькі тутэйшаму жыхару ў пэўным часавым адрэзку.

Яны поўныя прыязнасці да роднага месца, поўныя лакальнай памяці, якая можа правесці вулкамі Полацка і вакол і не горш за карту з тлумачэннямі. Дарэчы будзе нагадаць, што ў Навума Якаўлевіча ў гэтым годзе выйшла кніга іншых апаўднёванняў і аповесцей, прысвечаная роднаму гораду, дзе згаданы і важныя для пісьменніка асобы, напрыклад, Мікола Ермаловіч, Міхась Стральцоў, Пятро Васючэнка і іншыя. Таму ёсць магчымасць пазнаёміцца больш шырока і з Полаччынай, і з біяграфіяй аўтара.

Пераклады. Памяць. Дакументы

Традыцыйнымі для часопіса сталі пераклады са скарбонкі сусветнай літаратуры, якія выконваюцца студэнтамі Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта. Гэтым разам прадстаўлены допіс «Катэдж Лэндара» (дадатак да апаўднёвання «Маётак Ангайм») і апаўднёванне «Тры нядзелі на адным тыдні» Эдгара По ў перакладзе Марыны Макарыч.

Прыхільнікі творчасці Уладзіміра Караткевіча і ўсе аматары беларушчыны змогуць пазнаёміцца з шасцю дароўнымі надпісамі жонцы пісьменніка Валянціне Браніславаўне ў грунтоўным матэрыяле Пятра Жаўняровіча.

Часта балюча развітвацца. Заўсёды балюча развітвацца назаўсёды. Мінулае лета прынесла развітанне з выбітным даследчыкам гісторыі беларускай літаратуры, перакладчыкам, пісьменнікам, музыкантам Сержам Мінскевічам. Тонка псіхалагічна, неакадэмічна, асабіста і дэталёва згадваюць калегу Наталля Бахановіч і Таццяна Барысюк.

У «Музейнай гасцеўні» апублікаваны артыкул кандыдата філалагічных навук Міколы Труса «Духоўная трываласць і творчае пакліканне», у якім на аснове калекцый Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры дэманструюцца матэрыялы перыяду Вялікай Айчыннай вайны, звязаныя са знакамітымі дзеячамі нашай літаратуры. Даследчык падкрэсліў, што сабраныя прадметы — «гэта цэлы калейдаскоп мінулага, што збіраецца ў агульны масіў годнасці і маральна-псіхалагічнай нязломнасці. Стрыманая, але фактурная пасведчанні асобы і камандзіровачныя накіраванні, фотаздымкі, разнастайная карэспандэнцыя, шчымыліва-даверлівыя лісты да родных і блізкіх, многае іншае». Публікацыя раскрывае некаторыя акалічнасці жыцця і творчых узаемадачыненняў такіх пісьменнікаў, як Лідзія Ялоўчык, Мікола Татур, Міхась Лынькоў, Васіль Вітка, Максім Лужанін і інш.

Рубрыка «3 архіваў» прапануе тэкст Міколы Берлежа і Вячаслава Селяменева, прысвечаны апошнім гадам жыцця Івана Мележа. Таму складанаму часу, калі пісьменнік быў вымушаны пакінуць грамадскія справы і падтрымліваць уласнае здароўе. Аўтары матэрыялу публікуюць ліст Івана Паўлавіча да Пятра Машэрава, адзначаючы: «Зварот да Пятра Міронавіча Мележу, відаць па ўсім, даўся нялёгка. Ён прыняў кардынальна важнае рашэнне — змяніць вобраз жыцця. Змяніць тады, калі ўжо, магчыма, і позна гэта было... Змяніць дзеля самага галоўнага ў жыцці... І пры гэтым — адысці ад важкіх грамадскіх, агульнапісьменніцкіх клопатаў, тых задач, вагу якіх ён адчуваў як ніхто іншы!...» Журналісты падкрэсліваюць, што ўсё ж апошнія гады Івана Мележа атрымаліся дастаткова плённымі, называюць шэраг выданняў, ажыццёўленых за той час.

Напрыканцы адзначым, што на старонках часопіса можна знайсці прыемныя сюрпрызы — апытанкі аўтараў пра іх улюбёныя кнігі юнацтва, а таксама пра шлях у творчасць.

Прыемнага чытання!

Кацярына ЦІМАНОВІЧ

Новае як следаванне традыцыям

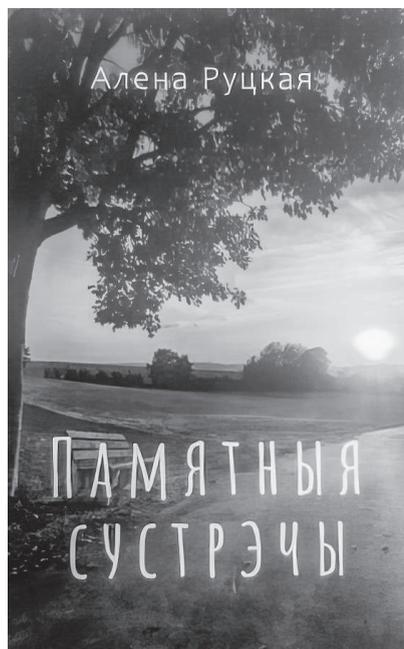
Чытаць кнігі гродзенскіх літаратуразнаўцаў — асаблівая аса-лода. Высокая мастацкая культура выкладання матэрыялу, цікавая пастаноўка тэмы, вылучэнне праблемы, вартай разгляду, — усе гэтыя і іншыя яркія адметнасці проста абавязваюць трымаць у полі зроку чалавека, цікаўнага да гісторыі беларускай літаратуры, уважлівага да сучаснага літаратурнага працэсу ў Беларусі, бачыць тое, што напісана гарадзенцамі. А сёння, як правіла, і выдадзенае ў Гродне. Кніга Алены Ружай, добра вядомай літаратуразнаўцы, метадыста, паэтэсы, «Памятныя сустрэчы» — не выключэнне.

Найлепшым чынам характар зборніка творчых партрэтаў, што сабраны разам, тлумачаць словы з аўтарскай прадмовы да кнігі: «Сёння часта гаворыцца, што нам прыпала жыццё ў эпоху пятай «інфармацыйнай рэвалюцыі», якая ў параўнанні з усімі папярэднімі (з'яўленне пісьменства, усталяванне кнігадрукавання, вынаходніцтва тэлеграфа і радыё, развіццё тэлебачання) самая імклівая — эпоха інтэрнэту. Цяпер яна падпарадкоўвае сабе развіццё каштоўнасцей свядомасці, што вызначае адносінны чалавек да навакольнага свету. Інакш кажучы, усведамленне добра, прыгажосці, ісціны і ўсяго таго, што ўваходзіць у паняцце агульначалавечых каштоўнасцей. Але існуе небеспаспартна трывога з-за дэструктыўнай «усёзамышчальнасці» інтэрнэту. Таму становіцца актуальным выкарыстанне і развіццё тых напрамкаў зацікаўленасці, якія пакуль што ўтрымліваюць свае пазіцыі. Даследаванні апошніх гадоў паказваюць, што ў шэрагу гэтых напрамкаў як крыніцы набыцця сэнсаў і поглядаў знаходзіцца турызм з яго інфармацыйным забеспячэннем, гісторыя і краязнаўства, літаратура, асабліва тая, што складае папулярны напрамак нон-фікшн і інш. Падмацоўвае статус пералічанага шырока распаўсюджанае сёння выказванне: «Кніга — гэта яшчэ адна вакцына ў наш няпросты час». Гэты трапны і арыгінальна выказаны погляд, а яшчэ мудры афарызм: «Углядаючыся ў мінулае, мы выразней бачым сучаснае і будучае», — надалі аўтару гэтых радкоў жаданне перагледзець свае рукапісы і матэрыялы з навуковых канферэнцый, у якіх прэзентуюцца творчыя партрэты выдатных асветнікаў, пісьменнікаў, вучоных...»

«Памятныя сустрэчы» — гэта партрэты Цёткі (Элаізы Пашкевіч) і Максіма Багдановіча, расповеды пра сустрэчы з дзеячамі Прыніманскага краю — пісьменнікамі Зоськай Верас (Людвікай Сівіцкай), Максімам Танкам, Алегам Лойкам, Аляксеем Карпюком, Уладзімірам Бутрамеевым, Анатолям Іверсам, навукоўцамі Іванам Лепешавым, Ігарам Жуком, Аляксеем Пяткевічам.

Шмат гадоў жыцця Алены Ружай звязаны са Слонімам. Тут сфарміравалася кола яе творчых, навуковых, педагогічных зацікаўленняў. Слонім з яго асветнікамі, культурнымі, літаратурнымі адметнасцямі, вядома ж, прысутнічае і ў кнізе. З асаблівым піетэтам расказвае даследчыца пра заходнебеларускага паэта Анатоля Іверса («Такое шчасце — бачыць далучыць: урок паэзіі ад Анатоля Іверса»). «Неяк аднойчы да практычных заняткаў па рыторыцы я прапанавала студэнтам выбраць афарыстычныя радкі з вершаў і скласці па іх міні-разважанне, — расказвае Алена Ружай. — Сярод яркіх і найбольш змястоўных выступленняў быў роздум пра «шчасце — бачыць далучыць». Заінтрыгаваная, я папрасіла назваць верш і аўтара. «Назвы там не было, — паведаміла студэнтка, — а аўтар — паэт Анатоль Іверс». І, убачыўшы маю зацікаўленасць, дадала, што хацела даведацца пра аўтара болей, але ў прадмове да калектыўнага зборніка, дзе выбіраў радкі, нічога істотнага не знайшла, толькі зразумела, што ён з каторга паэтаў Заходняй Беларусі. Тады я і расказала пра свайго літаратурнага настаўніка Івана Дарафеевіча Міско, пра яго паўчэсны лёс, нязломны жывіцёвы аптымізм, уменне, як пісаў яго сучаснік Валянцін Таўлай, «і верай сонечнаю жыццём». Дарэчы, гэтыя радкі я ўпершыню і пачула ад Івана Дарафеевіча, пры ім запісала сабе ў нататнік, а ўжо глянуўшы на запісанае, спытала: «А ці не з гэтых радкоў ваш псеўданім?» Ён угледзеўся ў падкрэсленыя мною літары, уражаны дзіўным вензелем маёй логікі, усміхнуўся і сказаў: «І трэба ж так угледзець. Заманлівы варыянт. Але гэта не так». Іван Дарафеевіч не прамінуў падкрэсліць (заўвагу гэтую я чула шмат разоў), што тагачасныя рэдактары былі людзьмі вельмі прыстойнымі і ніколі не раскрывалі сапраўднае прозвішча аўтара. Вось і яго паліцыя расшыфравала толькі тады, калі выйшаў зборнік вершаў «Песні на загонах». Павінна прызнацца, што я доўгі час лічыла псеўданім сапраўдным прозвішчам: неяк вельмі ён пасваў аўтару...» Алена Ружай падрабязна расказвае

пра першы паход на «літаратурны ўрок» да Анатоля Іверса, пра тое, як рыхтаваліся яе вершы для публікацыі на літаратурнай старонцы раённай газеты. Юнаму паэту пашчасціла: прыязны і ўважлівы да чужых творчых памкненняў Анатоль Іверс, ужо вопытны майстра, аказаўся разумным літаратурным педагогам. Увогуле, і ў іншых нарысах, творчых партрэтах пісьменніка звяртае асаблівую ўвагу на характар,

адносінны прызнаных майстроў да тэмы вучнёўства, падтрымкі літаратурнай моладзі. Пра гэта — і ў расповедзе пра Алега Антонавіча Лойку («Першая сустрэча. Алег Лойка — незабыўны настаўнік»)... Такіх настаўнікаў, як Лойка, Іверс сапраўды нельга забыць!.. І такая рыса Лойкі адзначана аўтарам: «...Сабраць усіх сяброў аб'яднання на адзін прызнаны час было справай нерэальнай. Сёння я думаю, якой ахвярай была гэтая частка неахопнай працы Алега Антонавіча. Невымерная, неўнармаваная — суцэльны і нязводны клопат. Як кіраўнік ён не прымаў аднастайнасці, а таму ніколі не абмяжоўваўся звыклымі пасяджэннямі. Запрашаў пісьменнікаў...» Алег Лойка вучыў дыскаваць, прыцягваў да крытычных разваг... Таму і запамніліся, відаць, яго словы: «...трэба ўглядацца ў мінулае, у жыццё, у час; шукаць, пісаць. І што толькі талентавітае — заўсёды актуальнае...»

Літаральна ўся кніга Алены Ружай — працяг тых разумных парад, якія яна

атрымала ў розныя гады ад Анатоля Іверса, Алега Лойкі, іншых пісьменнікаў, навукоўцаў, якія сустрэлі ёй па жыцці. Вельмі адметным падаецца расповед пра літаратуразнаўцу Аляксея Міхайлавіча Пяткевіча, з якім у аўтара кнігі была незлічона колькасць сустрэч. Машта асобы, якой прысвечаны творчы партрэт «Адданы нязменным каштоўнасцям...», уражае. У тэксце — і пра творчую, і пра навуковую, літаратуразнаўчую вучобу... Аляксей Пяткевіч вылучаўся захопленасцю беларускай літаратурай і беларускай культура ўвогуле. Ён па прызначэнні быў Асветнікам з вялікай літары, сапраўдным прапагандыстам беларускага прыгожага пісьменства. Выступаў перад настаўніцтвам рэгіёна, вёў на Гродзенскім тэлебачанні праграму «Кнігарня», ездзіў на сустрэчы з чытачамі, пісаў пра кніжныя навінкі ў друку, займаўся краязнаўчымі вышукамі, падарожнічаў па Гродзеншчыне, выдаваў кнігі, вёў літаральна за руку таленавітую моладзь у літаратуру і ў навуку. Алена Ружай адзначае наватарства ў многіх памкненнях Пяткевіча... «Настаўнікі панілі аналітычны талент Аляксея Міхайлавіча, улюбённасць у літаратуру, усіх уражвала яго эрудыцыя, глыбіня назіранняў, імпа-навала тактоўнасць, элегантнасць, падабалася манера чытання лекцый, — піша А. Ружай. — Яны заўсёды былі зместава насычанымі, прадуманымі, але інфарматыўнасць спалучалася з яснай, лагічнай і ад гэтага, так падавалася, лёгкай формай выкладання. Ён не выкарыстоўваў пустых жартаў, цікавостак, але ўмеў захапіць глыбокімі назіраннямі, яркімі прыкладамі, навізнай фактаў і поглядаў. Вельмі мала звяртаўся да агульнавядомага, хіба толькі калі меў намер падаць яго ў новым працы танны, абвергнуць ці, як на падмурку, прымацаваць вянцы новай інфармацыі...»

«Памятныя сустрэчы» маюць зусім мізэрны наклад — 50 асобнікаў. Кніга стала пераможцам IV абласнога літаратурнага конкурсу рукапісаў імя Цёткі (А. Пашкевіч) у намінацыі «Краязнаўства і публіцыстыка». Дарэчы, цікавая і надзвычай патрэбная навацыя ад Гродзенскага аблвыканкама і Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. І кніга «Памятныя сустрэчы» — надзённае і вельмі важнае, грунтоўнае выданне. Хацелася б, каб яго ўбачылі, разгледзелі, каб у яго старонкі ўважліва, нераўнадушна ўчыталіся не толькі на Гродзеншчыне, але і па ўсёй Беларусі.

Раман СЭРВАЧ

Планета не нейкая, а Малінавая

Адзін са знакамітых выразаў пры пэўных абставінах можа набыць іншы сэнс. Першаступеннае значэнне ў ім застаецца, але ўзнікае і крыху інакшы сэнс. Маецца на ўвазе з рога ўсяго многа. Ён асабліва падыходзіць да таго, што ў гэтыя летнія дзенькі назіраецца ў Выдавецкім доме «Звязда». Кнігі ў ім пастаянна выходзяць, але цяпер літаральна ці не ўсю прастору занялі зборнікі казак. Як празаічных, так і вершаваных. Не важна, якога яны жанру. Галоўнае — гэта высокамастацкія, для дзетак цікавыя, а для дарослых — татаў і мам, дзядуль і бабуль, а таксама для выхаванцяў дзіцячых садоў і настаўнікаў малодшых класаў — у справе выхавання вельмі дарэчныя. Як «Тайна Малінавай планеты» Тамары Кавальчук.

Казка адна, а настолькі займалівая, што і даросламу не адарвацца. Ды яшчэ з густам аздоблена малюнкамі Анатоля Маісеева. І даросламу з ёю не лішне пазнаёміцца, а хлопчыкам і дзяўчынкам... Ніякага сумнення, што яны ад яе не адарвуцца. Пра такое расказваецца, што толькі ў казцы і магчыма. Асабліва самай сучаснай. А гэта такая казка,

у якой надзіва багатая пісьменніцкая фантазія. Ніякаму штучнаму інтэлекту не па сіле. У яго, магчыма, фантазія і праз край б'е, але ён мала ўяўляе запатрабаванні сваіх чытачоў. Асабліва тых, якія трапілі на Малінавую планету.

Гэтая планета, краіна светлая і дзіўная, знаходзіцца за мільярд кіламетраў. Чаму Малінавая, здагадацца няцяжка: «Чым

далей ішлі сябры, тым гусцей расла малінавая трава. Тым ярчэй была вада ў рацэ, тым больш малінавай станавілася глеба гэтай планеты. Аблокі нагадвалі малінаву цукровую вату. Нават сонца стала бледна-малінавым. Неўзабаве з'явіліся першыя маленькія птушчакі з доўгімі дзюбамі. Яны былі падобныя на малінавыя камячкі. А як прыгожа яны спявалі».

Ідылія. Аднак сапраўдная казка (аўтарская не ў апошнюю чаргу) на тым і будзецца, што паказвае паўсядзённае жыццё, хай сабе і ў незвычайным абставінах, як і ў гэтым выпадку. Як звычайна ў казках, дабро змагаецца са злом. Ёсць сілы, гатовыя ўсё добрае знішчыць. На гэтай супярэчнасці і пабудаваны апавед Тамары Кавальчук.

З гэтымі жыццёвымі супярэчнасцямі ў той ці іншай

ступені і сутыкаюцца героі казкі дзяўчынка Квятаначка са звычайнай зямной сям'і і касмічны хлапчук Шуршык. Квятаначка, паводле аўтарскай задумкі, прынясе лад і згоду тым, хто ставіць пад пагрозу жыццё на Малінавай планеце. Як прызнаецца адна з жыхарак, «нам усім пагражае небяспека. Нейкія страшныя істоты — мы называем іх крыкулікамі — з'яўляюцца нечакана і знішчаюць усё на сваім шляху». Ды, як высвятляецца, у іх і саміх жыццё не салодкае. Таму і лютуюць, бо разлучыліся са сваім сынам Крыкі.

Прыгод у творы шмат. Шмат і персанажаў, але, паводле жанру, яны ўсе незвычайныя. Не проста казачныя, а такія, якія больш нідзе не напаткаеш. Толькі назва некаторых з іх: шыпулікі, махнаікі, светлікі,

лапікі... Ёсць і «крылатыя істоты з казінымі мыскамі і пёўнымі нагамі». Магчыма, для аднаго твора і зашмат. Ды зірнём на іх вачыма юных чытачоў. Ім жа ўсё цікава. Асабліва, калі з рога так многа.

Ганна ІВАНЕЙ

Анатоль ЗЭКАЎ

Купала. Вайна

У далечы ад радзінных ніў
у гады фашыскае навалы
сны аб роднай Беларусі сніў,
ў Перамогу верачы, Купала.

Пад Казанню з ранаю той жыў,
што душу выпальвала да болю,
на радзіме горычна тужыў,
больш куды не вернецца ніколі.

Натхненне

Позна ўстану я ці рана —
як парою сон складзецца,
а ля хаты ўжо цюльпаны
зазіраюць у акенца.

Быццам кажуць «добры дзень» мне
і ўсміхаюцца ўсе разам...
Так вось, зрэшты, і натхненне
да мяне прыходзіць часам.

* * *

Жыць магла б спакойна Муза,
як і многія жывуць,
ды тайфуны й землятруссы
жыць спакойна не даюць.

І не тыя, што прыроду
сатрасаюць — 0-го-го.
Муза хоча быць з народам,
жыць турботамі яго

і прыносіць людзям радасць,
што ў жыцці так не стае.
І я Музе падуладны,
бо куды мне без яе?!

Рэдактары

Пасмяротнае

Спачатку — Гіль,
за ім — Вяцінскі,
бы спадкаемцы-пілігрымы,
у свет нябесны, свет няблізкі,
сыходзяць рулявыя «ЛіМа».

Для іх жыццёвыя дарогі
ужо завершаны, а значыць —
на споведзі цяпер у Бога
трымаць абодвум справаздачу

так, як трымалі ў час свой годна
яе і перад чытачамі,
калі пра «ЛіМ» жылі турботна
не толькі днямі, а й начамаі.

Няхай адлічыць час шмат вёснаў,
і летаў, восеней і зімаў,
ды будуць паяднаны лёсам
імёны іх навечна з «ЛіМам».

Давай, зямляк...

Міколу Чарняўскаму

Давай, зямляк, паедзем на радзіму,
ў Патапаўцы і ў Буда-Люшаве пабудзем.
Яна спрадвек была для нас адзінай,
і ёсць адзіная, і вечна будзе.

Тут першыя свае рабілі крокі,
і ўсё было знаёмым тут і звычайным.
Яна паіла нас гаючым сокам,
што потым пераліўся ў паэтычны.

Давай, зямляк, паедзем на радзіму...

* * *

Хочаш ты або не хочаш,
ды нікога не віні:
толькі карацеюць ночы,
толькі карацеюць дні.

І не зробіш тут нічога,
хай сабе і пакрысе,
ды й жыццёвая дарога
з кожным днём усё вузей.

І са смерцю немагчыма
размінуцца ўжо на ёй.
Адчуваю за плячыма
наматаных год сувой.

Колькі шчэ іх наматаю?
Як лічыць бы я ні стаў,
толькі сэрцам адчуваю:
значна менш,
чым наматаў.

Дождж

Задажджыла, задажджыла,
аж няўтульна на душы.
Месяц цэлы ўсё сушыла,
а цяпер наўсцяж дажджыць.

Быццам бы прарвала неба,
працягнуўшы шланг з ракі.
Маем мы ў дажджы патрэбу,
ды, вядома ж, не ў такім.

Як з вядра лье ўдзень і ўночы,
перадыху не дае.
Мы дажджу ўжо і не хочам,
а ён лье, няшчадна лье.

Палівае агароды —
затапіў іх вунь зусім.
Ад дажджу такога шкоды
болеі, чым карысці, ім.

Фенікс

Я — Фенікс,
і мяне не знішчыць.
Якія б хто ні меў намеры,
я зноў паўстану з папалішча,
і зноў намацаю свой бераг —

і ў вір жыццёвы кінуся адразу,
налегшы ў дзве рукі на вёслы,
каб не губляць дарэмна часу,
які адопушчаны мне лёсам.

Няхай жыццё і калашмаціць,
на лёс ніколькі
не крыўдую.
У тым і ёсць, магчыма,
шчасце —
што, бы ўваскросішы, і жыву я.

Таццяна КАЛЕНІК

На пероне

ці то гушкаецца
ці то кружыцца
перон...
дымка прывакзальнага свету

доўгі гудок...
бы памежнік
які падышоў цвёрда
і расчупіў абдымкі
і апусціў шлагбаум
паміж
учора
і заўтра
паміж
ёю
і
ім
паміж
адзінствам
і...

не
ён і яна вераць
час праляціць хутка
рукі
сплятуцца зноўку
мільёнам мільёнаў маланак
грукатай пабуджаных пульсаў
сіхотай сустрэчы
якую
ён і яна ўжо чакаюць

якой
(яны ведаюць добра)
ніколі-ніколі
не будзе

ці то прыгнечана
ці то з палёгкай
ўздыхнулі колы
лёс уздыхнуў
рэйкі
зменшыўся ў кропку цягнік

на пероне —
яна
з дамсай сумачкай
цераз плячо

ці то цяжкай
ці то бязважкай

Сусветная Маці-Карова

адзін ражок
Маладзіковымі
пярсцёнкамі залаціцца

другі
Юр'евымі ранкамі набрыньвае

карагодзяць Янкавы зёлкі
на трэцім

на чацвёртым
Піліпаўскія кудзьялькі вечаруюць

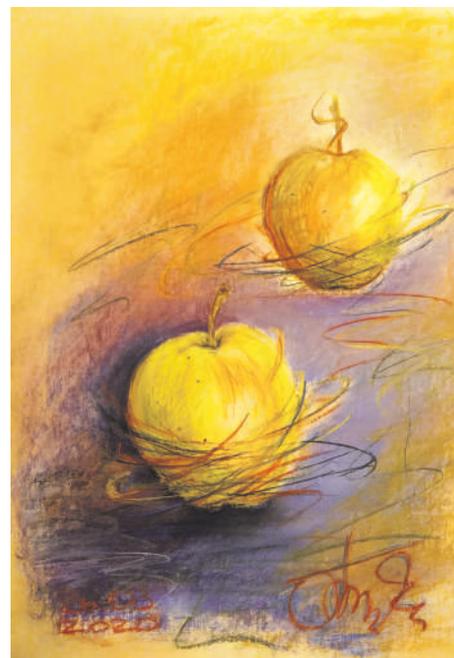
паміж ражкамі
калядная завая сонечнае
цялятка спавівае

расце цяля
з гнязда вялятае
малочнымі суквеццамі туманаў
наталаяецца
фарбы краін пазнае
пакуль нясе іх
на сваіх баках
хвасце
вымеццы
плюшава-цёплая планіда —
Сусветная Маці-Карова

Аднадумцы

праз паласу адлегласці
праз паласу ночы
праз паласу густой гарачыні
альбо каляднага роспісу
праз паласу бяссоння
але сонных думак
праз паласу нудна-доўгага часу
які чамусьці задрамаў
на адно вока
на некалькі гэтых хвілін
якія дагаджаюць сонным думкам
якія надумаліся нарадзіць
выснову

углядаецца ў мяне
у прасвет маёй піжамы
у паўпрасвет майго
халадзільніка
праз паласу ночы
праз паласу адлегласці
праз паласу няўлоўнасці і часу
які чамусьці прачнуўся
менавіта ў гэтыя хвіліны
аранжава-фіялетавае акно

Малюнак Таццяны Каленік «Аднадумцы».

...пачак марозіва
дзялю на дваіх

у акне насупроць
астывае кава
на дзве асобы

палосы
счэзлі

Спадзеў

Разарваліся пацеркі...

Зацокаў,
паскакаў на падлозе
шклярус,
нібыта табун
растрыножаных рысакоў!
Пярэстыя, вараныя, жарыя...
працінаюць храпамі
вольныя вятры,
пыл у аблокі ўскудлачваюць,
каб потым з імі ляцець!

Адны
памчаліся пад шаты мінулага.
Бу-у-нь,
пабліскаваюць
прыгожымі вачыма,
у пырсках Леты сваволяць,
промнямі грывы расчэсваюць.

За гарызонты будучыні
панесліся другія...

Няхай.
Нагуляюцца ўволю,
дзесьці будуць чакаць...
Гэтыя
нікуды не бягуць.
Падобныя на здзейснення мроі,
яны застаюцца
на нізцы свайго табунка.
Яны аддана ідуць
поруч з гаспадыняй,
упрыгожваючы шлях,
засцерагаючы лёс.

Некаторых жа не бачна нідзе...
Куды памкнуліся?

Можа,
калі-небудзь знойдуцца.

Капялюш на падлозе

Апавяданне

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Захацелася заплакаць, але Кручынін стрымаў сябе. Толькі праглынуў даўкі камяк, які падступіў да горла. Ды ўсё адно яго позірк стаў затуманеным. Нябачная павалока нечакана кранулася вачэй. Кручынін міжвольна правёў па іх рукой. Аднак лепей не рабіў бы гэтага. Здрадлівая вільгаць напоўніла іх так, што стрымліваць слёзы стала немагчыма. Але і гэтым разам Кручынін не заплакаў, толькі цяжка ўздыхнуў, няўцямна азіраючыся па баках, нібыта хацеў упэўніцца, што ён і сапраўды ў той хаце, у якую збіраўся прыехаць і ніяк не мог сабрацца так шмат гадоў. Як быццам і знаходзіліся розныя прычыны, каб гэтую паездку адкладваць і адкладваць. Але так працягвацца бясконца не магло.

Нарэшце летась ён даў сабе слова наступным летам абавязкова наведацца ў родную вёску. Хоць, па праўдзе кажучы, роднай яе ніколі не ўспрымаў. Яго родная вёска знаходзілася кіламетраў за сто ад гэтай, прытым у іншым раёне. Праўда, у ёй Кручынін пражыў усяго нейкія два гады. Сталася так, што бацьку-інжынера перавялі ў гэтую вёску. Паехала, зразумела, з ім і маці, якая працавала аграномам. Так і апынуліся далёка ад родных мясцін.

Пераездку гэтага ён не памятаў. Памятаў сябе толькі з таго моманту, як пачаў хадзіць у школу. Ды і, калі разабрацца, нічога адметнага ў ягоным тадышнім жыцці не было. Усё адбывалася, як у кожнага вясковага хлопчука, а потым юнака. З той хіба розніцай, што Кручынін вучыўся добра, а яшчэ надта сарамяжным быў. Хлопцы ўжо даўно дзяўчат праводзілі, а ён усё ніяк не мог асмеліцца, хоць у класе і былі такія, якія яму падабаліся. Дамаседам заставаўся. Любіў чытаць кнігі. І шмат чытаў. З задавальненнем хадзіў у вясковы клуб, каб паглядзець які-небудзь фільм. Чаго не любіў, дык гэта розныя вечары, у тым ліку і школьныя. А яшчэ розныя грамадскія нагрукі. Такім дамаседам і застаўся на ўсё сваё жыццё.

Гэтае дамаседства і стала прычынай таго, што ён ніяк не мог сабрацца ў вёску, у якой скончыў сярэднюю школу. Бацькі даўно памерлі, а нікога з родных у яго там не было. Дабірацца ж туды, як даведаўся, усё цяжэй і цяжэй. Апошнім часам аўтобус з Мінска перастаў хадзіць. Ён, праўда, не хадзіў і ў гады яго студэнцтва. Дый тады, калі Кручынін ужо ўзбіўся на свой хлеб. Але што тады яму, маладому. Дабіраўся аўтобусам да суседняй вёскі, ад яе ішоў пехам кіламетры чатыры. Гэтакаса вяртаўся назад. Аднак такі варыянт адпадаў: не тья гады, каб за адзін дзень пераадолець каля дзсяці кіламетраў. Ды яшчэ колькі гадзін чакаць таго аўтобуса.

І тут Кручынін успомніў пра свой старэнькі «Масквіч». Ён, праўда, даўно на ладан дыхаў. Толькі калі-нікалі выбіраўся на ім на дачу. Чаму б не рызыкнуць. Хоць у абодва канцы ці не трыста кіламетраў набярэцца. Ды было не было. Балазе і правы яшчэ не пратэрмінаваны. Ці ўдасца іх перарэгістраваць... Мінным разам і то з цяжкасцю ўдалося ўгаварыць медыцынскую камісію.

Блізкія без асаблівага энтузізму ўспрынялі намер. І жонка, і малодшая дачка адгаворвалі ад паездкі як маглі. У кім знайшоў Кручынін саюзніка, дык у старэйшай, якая ўжо была замужам і паспела аддзяліцца ад іх.

— Даўно трэба было паехаць! — сказала яна. — Вазьмі і Пуньку з сабой.

Пры словы «Пунька» ў Кручынна адразу ўзняўся настрой. Ён любіў гэтую сабачку, якая жыла ў яго старэйшай дачкі. Калі яна завітвала ў госці, абавязкова прасіў, каб брала з сабой і Пуньку. Напамінак пра Пуньку і стаў для яго апошнім аргументам на карысць паездкі.

Праўда, калі ўжо мінуў Мінск, пашкадаваў, што выбраўся ў гэтую няблізкую дарогу. «Масквіч» пачаў паводзіць сябе, як той наравісты конь. То мчаўся так, быццам яго нехта ззаду падганяў, то пачынаў «чмыхаць», і Кручынін баяўся, што магор заглохне. Таму, калі паказалася знаёмая вёска, уздыхнуў з палёгкай. А вось і хата, у якой ён пражыў столькі гадоў. Дакладней, тое, што ад яе засталася. Хата была калгасная — пасля таго, як Кручынін забраў бацькоў, у ёй больш нішто не жыў.

Час узяў сваё. Кручынін з цяжкасцю прабраўся праз кустоўе, што акружала хату, нагадваючы сабой непраходныя джунглі. Уваходныя дзверы былі кімсьці выламаны. Падлога на кухні прагніла, таму давалося ступаць асцярожна, каб не пашкодзіць ногі. Пунька спынілася, баючыся ісці.

Фота Кастуся Дробава.

— Пагуляй, — сказаў ёй Кручынін. — Толькі далёка не адыходзь.

Сабачка ўсё зразумеў і пабег у сад, а Кручынін пайшоў у пакой, што некалі быў залай. Толькі ўвайшоў, як сярод рознага другу ўбачыў капялюш. Зірнуў на яго, і адразу стала не па сабе. Ажно здрыгануўся. Гэты капялюш так любіў насіць яго бацька. Урэшце, адкуль было ўзяцца чужому капялюшу ў іхняй хаце? Што гэта менавіта іхняя хата, цяпер Кручынін адчуў як ніколі. У душы ўсё нібы зварухнулася. Гэта ж сапраўды іхняя хата, а значыць, і яго. І вёска — таксама яго. Няважна, што ён так даўно ў яе не наведваўся. Істотней іншае: як бы таго ён ні хацеў, з душы, памяці не выкрасліш і гэтую хату, і гэтую вёску. Можна лічыць яе роднай. Можна роднай успрымаць тую, у якой нарадзіўся. Ды ўсё адно — яна ёсць. Як была на зямлі да яго, Кручынна, так будзе і пасля яго.

Аднак, хоць гэтыя думкі і валодалі Кручынным, яны ўсё ж былі не галоўнымі з тых, якія апанавалі ў хаце. Увогуле, адна з іх, што пераважвала ўсе астатнія, брала над ім верх і тычылася капялюша, які ляжаў на падлозе сярод другу.

Бацька Кручынна па сённяшніх мерках быў моднікам. Канечне, сціплая зарплата — мясцовы калгас ледзьве зводзіў канцы з канцамі — не дазваляла яму часта купляць абноўкі. А калі б іх і ўдалося купіць, то куды ў іх надта сунешся. Хіба што ў клубе паглядзець які-небудзь фільм. На трактарны двор жа ў абноўцы не пойдзеш. Аднак бацька і чаравікі мог надзець, хоць усе мужчыны хадзілі ў ботах, і гальштук на шыю павесіць, што ў вёсцы ў многіх выклікала здзіўленне. А яшчэ вясной і восенню, а таксама летам, не развітваўся з капялюшом. За сваё жыццё ён знесіў іх нямала. Гэты ж,

што валяўся на падлозе, прыдбаў незадоўга да выхаду на пенсію. Цягам часу капялюш выцвіў і, калі бацька надзяваў яго, то хіба толькі ідуць у магазін, а часам у ім рабіў і сякую-такую работу ў двары ці садзе. Хутчэй за ўсё па звычцы, бо капялюш быў з нейкай сінтэтычнай тканіны, што нагадвала сабой рэштата, і ад сонечных промняў не засцерагаў.

Кручынін нагнуўся, падняў капялюш. Аднак, як толькі ўзяў у руку, новы ўспамін хваляй ахінуў яго. Тое, што прыгадалася яму цяпер, расказвала маці, ужо на схіле свайго жыцця, калі ён кожную суботу наведваў яе — жыла ў старэйшага брата Кручынна. Застаўшыся ўдваіх, яны шмат пра што гаварылі, хоць пры гэтых наведваннях ці не ўсё было даўно перагаворана. Паўтаралася маці, згадваючы той ці іншы эпізод. Паўтараўся і Кручынін, успамінаючы што-небудзь даўняе. Пры гэтым нярэдка сам адчуваў, што пра гэта раней гаварыў, але выгледу не падаваў, бо маці ўважліва слухала. Так было і тады, калі што-небудзь расказвала маці. Неаднойчы чуў ад яе і пра адну гулянку, што была даўным-даўно ў іхняй школе. Тады яшчэ, калі Кручынін хадзіў у шосты ці сёмы клас.

Калгасныя спецыялісты сабраліся з нейкай нагоды. Была, як кажучы, чарка, было і да чаркі. Разыходзіліся дамоў позна. У гэты час і падхапіла бацьку Кручынна пад руку адна маладая аграномша-развядзёнка. Яны адарваліся далёка наперад ад астатніх. Гэта, безумоўна, заўважыла маці Кручынна. Яна дагнала іх, выказала той аграномшы тое, што пра яе думала. Дома ж атрымаў належнае і бацька.

Слухаючы пра гэта — і першы раз, і другі, і наступны раз, — Кручынін, па сутнасці, ніяк не рэагаваў. Толькі ўсміхаўся, але так, каб не пакрыўдзіць маці. Хоць хацелася сказаць ёй, але ніяк не адважваўся зрабіць гэта, што ў гэтай прагульцы аграномшы-развядзёнкі нічога амаральнага не было. Прайшліся, пагаварылі. Мабыць, таму яна і звярнула на яго ўвагу, бацьку чатырох дзяцей, што ўсё ж вылучаўся сярод іншых мужчын. Хоць бы гэтай сваёй «моднасцю», а таму і быў не такі, як усе. Паколькі цёпла было, то і не расстаўся са сваім нязменным капялюшом. Маці ж любіла паўтараць: «Гэта ж падумаць — такая маладая...» Гэта Кручынін таксама прапускаў міма вушэй, і яны з маці непрыкметна пераходзілі да нейкага іншага ўспаміну.

Пра аграномшу-развядзёнку Кручынін даўно забыўся. І наўрад ці ўспомніў бы пра яе, калі б не гэты бацькаў капялюш. Нават не сам па сабе, колькі тое распачнае, што нязменная гучала з вуснаў маці, калі яна прыгадвала: «...такая маладая».

Кручынін цяжка ўздыхнуў, нібыта на яго ціснуў велізарны груз, які ён не мог скінуць з сябе, ды і, папраўдзе кажучы, не ведаў, як гэта зрабіць. Аднак праўда была і ў іншым: ніяк не хацеў развітвацца з гэтым грузам, бо, якім бы цяжкім ён ні быў, як бы ні ціснуў на яго, груз гэты

яму быў прыемны. Больш за тое, калі б нечакана ўсё тое, што апошнім часам гэтак непакоіла яго, пазбаўляла спакою, а то і радасці, знікла, ён адчуў бы сябе самым няшчасным чалавекам на зямлі. У такой жа ролі Кручынну быць ніяк не хацелася. Таму ён працягваў трымаць у сабе гэты цяжар, паступова ставячыся да яго як да таго, што яму патрэбна. Абавязкова неабходна.

Пачалося ўсё з таго, што ён аднойчы ўбачыў Яе. Правільней, не ўбачыў, а як след разгледзеў, бо не адзін год бачыў і дагэтуль. Прытым пастаянна, за выключэннем хіба выхадных дзён. Бачыць шчасціла — разгледзець як след не выпадала. А разгледзеў і... Кручынін пачаў сябе не пазнаваць. Ён разумеў: тое, што адбываецца з ім, звычайна прыходзіць у куды маладзейшым узросце. Але на гэта ён не звяртаў увагі, хоць на ўзрост і трэба было б. Нават не на свой, а на тое, што Яна не на адзін дзясятка гадоў маладзейшая за яго. Аднак пра гэта Кручынін стараўся не думаць. Як і пра тое, што яна замужам, а ў яго ёсць жонка. Гэтая маладая жанчына была проста неабходная яму, бо ён кахаў яе так, як не кахаў да гэтага ніводную жанчыну. Праўда, калі б хто запытаўся ў яго, навошта ўсе гэтыя перажыванні, ён не адказаў бы. Ды як адказаць было, калі і самому сабе не мог даць такі адказ. А ўрэшце ён і не патрэбен быў яму, адказ гэты. Кручынін проста не мог без Яе жыць. Без Яе — значыць, ператварыцца ў нікому не патрэбны капялюш.

Кручынін вельмі здзіўся, што ў яго магло з'явіцца такое дзіўнае параўнанне. Яно ж прыніжала яго, ператварала ў штосьці неадчушаўленае, а ён жа быў жывы. Яму хацелася жыць. Аднак не проста жыць, што па сутнасці азначае існаваць, а жыць і кахаць Яе. Толькі ці атрымаецца што-небудзь з яго гэтакага неспадзяванага кахання? Кручынін не ведаў. Ва ўсякім разе, калі збіраўся ў родную вёску, а яе ён успрымаў ужо толькі так, ніякай пэўнасці ў адносінах з маладой жанчынай у яго не было. Ды ці з'явіцца яна, Кручынін не мог адказаць. Ад такой няпэўнасці яму стала зусім не па сабе.

Зноў захацелася заплакаць, і гэтым разам Кручынін не стаў сябе стрымліваць. Слёзы так нахлынулі, што ён толькі паспяваў выціраць пальцамі то адно вока, то другое. За гэтым заняткам і не заўважыў, як падбегла Пунька, пацерлася аб яго ногі, а потым стала на заднія лапкі, што рабіла заўсёды, калі хацела прылашчыцца, але, здагадаўшыся, што з ім нешта не так, пачала раз-пораз падскокваць, вісчаць. Кручынін апусціўся на карачкі, каб прылашчыць Пуньку, але яна не давалася, а толькі наравілася лізнуць яго ў вочы.

— Пунечка! Пунечка! — Кручынну ад такога клопатнага стаўлення да яго адразу палягчала на сэрцы. — Мая маленькая сабачка, — паглядзіў ён Пуньку па галоўцы. — Усё будзе добра. Праўда?

Пунька быццам здагадалася, што ён мае на ўвазе: у знак згоды вільнула хвастом, а пасля, азіраючыся, каб упэўніцца, ці ідзе ён за ёй следам, падбегла да выхаду з хаты.

— Іду, іду, — суцешыў Пуньку Кручынн. «Масквіч», на яго здзіўленне, завёўся хутка. Быццам і ён зразумеў, што настаў час хутчэй развітвацца з тым, што ўжо было, каб вярнуцца ў тое, што ёсць. Але Кручынну, асабліва пасля наведвання роднай хаты, ужо мала было таго, што ёсць. Яму хацелася іншага, а гэтае іншае Кручынн звязваў толькі з Ёю.

Ён не збіраўся будаваць паветраныя замкі — не той узрост, каб гэтым займацца. Адно Кручынн ведаў: калі двое людзей імкнуцца насустрач адно аднаму, заўсёды можна знайсці нейкае выйсце. Толькі ці захоча гэтага Яна?

Востраў Рыгора Рэлес

Бадай, ці не са школы кожны ведае пачатак апавядання народнага пісьменніка Беларусі Міхася Лынькова «Гой»:

«І плакала Рыва...

Плакала ціха, непрыкметна, тымі прыдушанымі слязьмі, якія цяжка стрымаць, цяжка высушыць, бо ідуць яны ад самай глыбіні сэрца...

Плакала Рыва... Яна палюбіла гою».

Так праўдзіва, пранікнёна, з вялікай любоўю Міхась Ціханавіч расказаў пра каханне дваіх маладых людзей — яўрэйскай дзяўчыны і беларускага хлопца. Найперш звярнуў увагу на тое, як змены ў жыцці грамадства паўплывалі на паводзіны людзей. Прама ў творы не гаварылася, што паўплывала на гэтыя інтэрнацыянальныя сувязі, у дадзеным выпадку паміж яўрэямі і беларусамі. Несумненна, апавяданне «Гой» — класіка беларускай літаратуры. Аднак ёсць і твор, які таксама трапляе пад такое азначэнне. Бяда толькі, што пра яго, у параўнанні з «Гоем», мала хто ведае.

«Лявоніха», ён жа «Фрэйлэхс»

Гэта верш Рыгора Рэлес «Лявоніха». Няшмат ведаюць і пра яго аўтара. Што і не дзіўна. Абедзве прычыны ўзаемазвязаныя. Рыгор Львовіч у асноўным пісаў на ідыш. А гэтую мову ведаюць нават не ўсе яўрэі. Ды і перакладзена на беларускую і рускую мову далёка не ўсе з напісанага ім. А вершу «Лявоніха» пашанцавала, бо пераўвасобіла яго паруску паэтэса, перакладчык з іспанскай, венгерскай, чэшскай моў, а таксама моў колішняга Савецкага Саюза Натэла Горская. Так цудоўна гучыць, нібы бачыш, як танцуюць гэты выдатны танец:

*Погляди-ка, Нохим, погляди, папаша,
Как Маринка-Мера «Лявониху» пляшет!*

*Красивые сапожки, юбка из холстинки,
Ленты так и вьются в косах у Маринки.*

Каля яе юнак: «Рядом с ней Микола в шелковой рубаше — // Из гнезда родного вылетели птахи. // На сердце отрадно у Агаты старой — // Ой, нашёл сыночек девушку под парю!» Уражвае, аднак, не толькі гэта. Узрушвае пазіцыя самога апавядальніка: «Братья дорогие, я от вас не скрою — // Мне наш «Фрейлехс» // Снится по ночам порою. // Но, пожалуй, всё же больше мне по вкусу // Танец этот главный — танец белорусский». Рыгор Львовіч і сам любіў не толькі «Фрэйлэхс» — яўрэйскі вельсены танец, але і традыцыйную беларускую «Лявоніху». Любіў і мову — беларускую і рускую. Часам і на іх пісаў, але найчасцей на роднай — той, што спакон ідышам называецца. Карыстанне мовай ідыш — адна з прычын, што не так добра вядома яго творчасць. Але ёсць і іншыя.

У пошуку свайго шляху

Радзіма Рыгора Львовіча — колішняе мястэчка Чашнікі, адзін з цяперашніх раённых цэнтраў Віцебскай вобласці, у якім ён нарадзіўся 23 красавіка 1913 года. Мог нарадзіцца і ў Вільні, дзе доўгі час пражываў яго бацька. У тым, што зацікавіўся літаратурай — яго ўплыў. У не меншай ступені і талент, перададзены ад яго. Лейба Рэлес з артыкуламі і вершамі рэгулярна друкаваўся ў яўрэйскіх выданнях. Пасля пераезду ў Чашнікі ажаніўся. У сям'і нарадзілася чацвёрта дзяцей. Адзіны сын Гірш быў старэйшым. Калі яму споўнілася шэсць гадоў, ад тифу памерла маці.

Нягледзячы на цяжкія сямейныя ўмовы, займаўся самаадукацыяй і адрозна паступіў у пяты клас Чашніцкай беларускай сямігодкі. Захапіўся літаратурай. Стаў адным з самых актыўных членаў літаратурнага гуртка. Яго беларускамоўныя вершы часта з'яўляліся ў насценнай газеце. Але бацька параіў: «Я бачу, што ты хочаш быць паэтам. Гэта добра. Памятай толькі адно: пішы на сваёй роднай мове. Толькі тады зможаш знаходзіць патрэбныя словы і перадаць свае пачуцці».

Так прызнаваўся Рыгор Рэлес доктару гістарычных навук Эмануілу Іофэ, аўтару артыкула «Рыгор Рэлес: вядомы і невядомы», змешчанага ў чацвёртым нумары часопіса «Польмя» за 2013 год у сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння Рэлес.

Дарэчы, хоць пра яго і напісана шмат, публікацыя Эмануіла Рыгоравіча — найбольш багатая на фактаграфічны матэрыял. Аўтар дзеліцца ўражаннямі ад сустрэч з пісьменнікам. Прамоўленае ім набывае асаблівую значнасць, бо ёсць магчымасць адчуць, як сам ён успрымаў пэўныя падзеі. Відавочна і тое, што на шлях, на які ўступіў, дзякуючы блізкаму чалавеку, хутка стаў усвядомлены.

Зразумела, ступаючы па гэтай, а не іншай дарозе, не здагадваўся, хоць, правільней, не адразу ўсвядоміў, што яна будзе зусім не ружамі ўсыпаная. Аднак тое, што адбывалася на вачах, пераконвала: савецкая ўлада стварала ўсе ўмовы для развіцця народаў Савецкага Саюза. Гэта надавала ўпэўненасці. Хоць столькі было перажыта. Аднак, як з цяпельца разгараецца полымя, так апантанасць, вера ў сабе абавязкова прынясе поспех. З такой упэўненасцю Рыгор Рэлес і ішоў па жыцці.

Далей ад шуму гарадскога

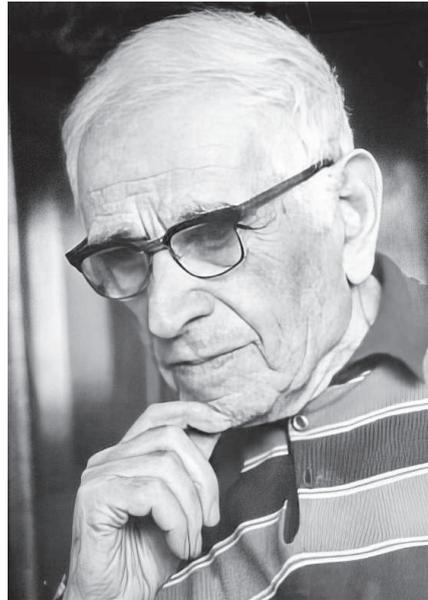
З першым вершам выступіў у 1930 годзе ў яўрэйскай маладзёжнай газеце «Юнгер арбайтер». Тады вучыўся ў сям'і класе. Малады, акрылены, быў такім, як і ўсе, каму жыццё адкрывала новыя перспектывы. Красамоўная назва твора — «Давайце ісці разам», прысвечанага першай пяцігодцы. Гэтакія ж аптывістычныя былі і творы на яўрэйскай старонцы абласной газеты «Віцебскі рабочы» — тады ўжо вучыўся ў Віцебскім яўрэйскім педагагічным тэхнікуме, які, як прызнаваўся Эмануілу Іофэ, яны з сябрамі называлі Яўпетух.

Не менш, а можа, і больш радасці прынесла публікацыя вершаў у рэспубліканскім часопісе «Штерн» («Зорка»). Ды яшчэ за год да гэтага, у 1932-м, стаў членам Віцебскага аб'яднання пралетарскіх пісьменнікаў. У 1933 годзе закончыў тэхнікум і паступіў на яўрэйскае аддзяленне літаратурнага факультэта Вышэйшага педагагічнага інстытута (цяперашні Беларускі дзяржаўны педагагічны інстытут імя Максіма Танка).

Новыя публікацыі... Уступленне ў 1934 годзе ў яўрэйскую секцыю Саюза пісьменнікаў Беларусі. Гэта не магло не радаваць. Як і закончэнне інстытута са «свабодным» дыпломам, што было ў той час рэдкасцю. І запрашэнне на працу ў рэдакцыю яўрэйскай газеты «Октябрь».

Многія пра гэта толькі марылі, але ён адмовіўся. Хацелася быць далей ад Мінска, каб не выпрабавваць лёс. Напрасіўся настаўнікам у Слуцк. У Мінску пра яго ўспомнілі ў 1939 годзе і прапанавалі працаваць у рэдакцыі газеты «Піянер Беларусі». Па-ранейшаму плённа пісаў, сведчанне чаму — і выхад дзвюх кніг на ідыш «Пачатак» і «Вершы».

Аднак у «Піянеры Беларусі» быў нядоўга. Стаў настаўнікам яўрэйскай мовы і літаратуры ў Навагрудку. Па сумяшчальніцтве з'яўляўся рэдактарам раённага радыёвяшчання. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, знаходзіўся ў Мінску. У Навагрудку засталіся жонка з маленькай дачушкай. Яны загінулі ў жніўні сорок першага з іншымі яўрэямі. А сам будаваў шахты на Паўночным Урале, працаваў адказным сакратаром

Рыгор Рэлес.

газеты «Строитель» у горадзе Грамячанску (Расія). Пасля Перамогі — літаратурны супрацоўнік брэсцкай абласной газеты «Заря», потым газеты для піянераў «Зорька», затым супрацоўнік часопіса «Вожык».

Пятрусь, Янка і Іван

Усё б нічога, калі б пасля забойства народнага артыста СССР Саламона Міхоэла не пачалася барацьба з касмапалітызмам. Вядома, яна не магла не закрануць і Рыгора Рэлес. Толькі акурат у гэты няшчасны для яго час, ды і пазней, пераканаўся, як шмат наўкола добрых людзей. Сярод іх быў і Пятрусь Броўка. Калі прыйшоў загад выключыць Рыгора Львовіча з Саюза пісьменнікаў Беларусі, знайшоў арыгінальнае выйсце — «за пасіўнасць». Калі Рыгор Рэлес аддаваў свой членскі білет, Пятрусь Усцінавіч не ўзяў яго са словамі: «Схавай і захавай. Будзем спадзявацца, што ён табе яшчэ спатрэбіцца. Быць не можа, каб гэта працагвалася гадамі. Перамелецца».

Пайшоў насустрач і Янка Брыль — тагачасны супрацоўнік «Вожыка». Даваў яму для апрацоўкі лісты чытачоў, за што, няхай і мала, плацілі. Прасцей стала, калі ўладкаваўся на пагадзінную працу ў адну з мінскіх школ. Ёй аддаў чвэрць стагоддзя, развітаўшыся толькі ў 1973 годзе. А пагадзінная работа чым зручней? Тым, што пастаянна да яе не прывязаны.

Гэтым і карыстаўся, аб'язджаючы мястэчкі, у якіх некалі пражывала шмат яўрэяў. Збіраў матэрыялы для будучых кніг. Зразумела, такія паездкі паграбавалі сродкаў. Аднак, як і раней, дапамаглі яму Пятрусь Броўка і Янка Быль, пазней Іван Шамякін. Іван Пятровіч быў не толькі першым сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, але і Старшынёй Вярхоўнага Савета БССР. Ён ахвотна падпісаў Рыгору Рэлесу камандзіроўку.

Шмат дзе пабываў. Мясцічкі, якія цікавілі яго, знаходзіў у Віцебскай, Гомельскай, Магілёўскай, Мінскай абласцях. Выбіраў іх таму, што некалі гэта была мяжа так званай аседласці. Так з'явілася кніга «Пад кожным дахам». Сапраўды, тыя, пра каго апавядаў, жылі пад адным дахам. Як са сваімі супляменнікамі, так і з прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей. У кнізе была праўда пра яўрэйскі народ, але і праўда пра народ беларускі, на зямлі якога ўсе жывуць у ладзе і згодзе.

Ад многіх кніг да галоўнай

Рыгор Рэлес належаў да творцаў, якія проста не могуць не пісаць. Несумненна, гаворка не пра тых, у каго «мала амуніцыі, але вялікія амбіцыі», а прага пісанна даходзіць ледзь не да графаманства. Маю на ўвазе людзей, па-сапраўднаму адданных літаратуры. Яны не абавязкова

прытрымліваюцца правіла «ні дня без радка», але жаданне выказацца, даць сваё вытлумачэнне з'яваў, падзеям, людзям для іх — духоўная і душэўная патрэба. Так і пісаў Рыгор Львовіч. Нешта для сябе, аднак не проста ў стол — з напісаным на ідыш у друк было прабіцца няпроста. Хоць, прынамсі, з'яўляўся аўтарам усеагульнага часопіса «Советский Геймланд» («Советская Родина»), які і іншых яўрэйскіх выданняў. Але некаторыя кнігі выходзілі на беларускай і рускай мовах. Ды і перакладчыкі яшчэ тыя! Адным з першых звярнуў на яго ўвагу Рыгор Барадулін, і, як вынік, яшчэ ў 1961 годзе выйшла кніга «Бяроза пад акном». Пазней да яго паэтычнай творчасці далучаліся Фелікс Баторын, Аляксей Зарыцкі... Выходзілі і кнігі прозы ў Мінску, Маскве, у тым ліку і звязаныя зместам з яго педагагічным вопытам.

Усё гэта радавала, але адначасова і трывожыла. Год за годам праходзіў... Каб толькі паспець паставіць апошнюю кропку ў кнізе «Яўрэйскія савецкія пісьменнікі Беларусі». Дачакаўся, яна выйшла ў 2004 годзе да яго смерці — пайшоў у вечнасць 17 верасня 2014 года. Праўдзіва сказаў пра яго паэзію Рыгор Барадулін: «Як іскра ў попеле, паэзія Рыгора Рэлес не дае астыць вугалькам роднай мовы». Як яго проза — таксама. У не меншай ступені — даследчыцкая праца.

У Давіда Сімановіча ёсць верш, прысвечаны Рыгору Львовічу — «Остров Релеса»:

*Правда на идише — это эмес,
Эре — по-русски — это честь.
Как хорошо, что Григорий Релес
В еврейской литературе есть!*

*Великий поборник родного слова.
Он за идиш ведёт бои,
И выступает снова и снова
Во имя Правды, Чести, Любви.*

Радзіма Рыгора Львовіча — колішняе мястэчка Чашнікі, адзін з цяперашніх раённых цэнтраў Віцебскай вобласці, у якім ён нарадзіўся 23 красавіка 1913 года. Мог нарадзіцца і ў Вільні, дзе доўгі час пражываў яго бацька. У тым, што зацікавіўся літаратурай — яго ўплыў. У не меншай ступені і талент, перададзены ад яго. Лейба Рэлес з артыкуламі і вершамі рэгулярна друкаваўся ў яўрэйскіх выданнях. Пасля пераезду ў Чашнікі ажаніўся. У сям'і нарадзілася чацвёрта дзяцей. Адзіны сын Гірш быў старэйшым. Калі яму споўнілася шэсць гадоў, ад тифу памерла маці.

У яго не лішне павучыцца кожнаму «змагару за роднае слова». А як шанаваў ён родную мову, я даведаўся яшчэ далёкай восенню 1972 года. Праходзічы з жонкай каля «ЛіМа», Рыгор Львовіч, убачыўшы мяне каля будынка, павітаўся. Здзівіла не толькі тое, што ведае, хто я. Куды болей уразіла, што ў капільскай раённай газеце «Слава працы» ён чытаў маю яшчэ студэнцкую нататку пра «дзядулю яўрэйскай літаратуры», ураджэнца Капільшчыны Мендзеле Мойхер-Сфорыма. Як даведаўся пра яе, я не запытаўся. Цяпер ужо разумею, што з такой зацікаўленасцю пісьменнікамі свайго народа, у яго паступова і нараджалася кніга «Яўрэйскія савецкія пісьменнікі Беларусі». Пачыналася тая выспа, якой па даследчыцкай напоўненасці па сённяшні дзень па сваёй тэматыцы няма больш значнай. Гэтаму таксама трэба павучыцца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Чытаць і перачытваць

Ці ўсё можа быць цэлым?

Кожнае слова, нават злучнік, у складзе выказвання дадае яму пэўныя сэнсавыя нюансы, удакладняе аўтарскую думку, каб яе ўспрыманне адрасатам было максімальна эквівалентнае інтэнцыі. Няўважлівасць праддзента тэксту, часам яго залішняга самаўпэўненасць, рух яго думкі ў кірунку стандартызаванага, не самага лепшага стылю, а таксама недастатковы прафесіяналізм рэдактара і карэктара выклікаюць з'яўленне ў друку, а сёння і ў інтэрнэце, твораў са шматлікімі хібамаі.

Звернемся, у прыватнасці, да функцыянавання лексем *цэлы*. Яе семантычныя магчымасці як полісеманта шырокія. Па-першае, *цэлы* абазначае непадзельнасць, нераздробленасць; запоўненасць (аб'ём); час ад пачатку да канца; распаўсюджанасць на ўсю прастору (пра адлегласць): «Ён [госць] еў многа, але не па-галоднаму, не спяшаючыся, як бы саромеўся ці асцерагаўся, — не запіхваў *цэлы* дранік у рот, адкусваў па маленькім кавалачку і не каўтаў, а нібы чакаў, пакуль пахучая мяккасць растворыцца ў роце» (Іван Шамякін); «За гадзіну якую, глядзі, *цэлае* вядро ракаў дасталі» (Міхась Лынькоў); «Ад тае каманды ў Петрака адразу падагнуліся ногі, і ён сеў, дзе стаяў, — на нейкую жвіровую купіну, зусім знясілены без ежы за *цэлы* дзень» (Васіль Быкаў); «— То як ты насмеліўся, робак, самусціць спакой *цэлай* зямлі?» (Уладзімір Караткевіч).

Па-другое, *цэлы* сведчыць пра непашкоджанасць, непараненасць і да т. п.: «Каса была *цэлая*» (Іван Мележ); «Левая нага збоку, вышэй калена, была прастрэлена, але косць, як відаць, была *цэлая*» (Якуб Колас).

Па-трэцяе, *цэлы* паказвае на вялікую колькасць, вялікія памеры: «Так цягнулася *цэлых* тры тыдні» (Янка Маўр); «А потым шоў *цэлы* ліст паклонаў “ад белага ліца да сырой зямлі”» (Максім Гарэцкі); «На гэты бок вуліцы ўсе будынкi — *цэлыя* кварталы — былі ўжо знесеныя, бо тут пазней зрабілі плошчу» (Ян Скрыган).

Якраз гэтае значэнне лексемы *цэлы*, верагодна, уплывае на распаўсюджанасць пераважна ў публіцыстычным стылі канструкцыі «цэлы шэраг» і «цэлы рад» з далучэннем назоўніка ў родным склоне множнага ліку. Можна зразумець аўтара, калі размова ў тэксце вядзецца пра першае названае намі знячэнне, напрыклад: «*Цэлыя* шэрагам занасіліся яны перад ім і адцягвалі яго ўвагу на сябе» (Цішка Гартны); «Люблю я твай пясчаню скат. / І хвоек нізкіх гурт пахілы, / Капцоў гранічных *цэлы* рад» (Якуб Колас). Але якая цэласць перадаецца ў наступным сказе «Праграмы ўключаюць *цэлы рад мерапрыемстваў* розных форм і напрамкаў: літаратурныя гульні, гульні-падарожжы, урокі здароўя і экалогіі, віктарыны і конкурсы, вяселья, яркія святы чытання і інш.»? Ёсць канкрэтнае пералічэнне сямі мерапрыемстваў, рад аднародных членаў не скончаны. Ды і пра «вялікую колькасць» казаць не даводзіцца. Тут *цэлы* не нясе ніякай семантычнай інфармацыі і без шкоды для разумення выказвання можа ліквідоўвацца.

Пададзім яшчэ некалькі падобных прыкладаў: «Калі дзіця першы раз клалі ў люльку, прытрымліваліся *цэлага* шэрагу правілаў»; «Звестак пра гэты род небагата, таму натуральна, што ён з часам ахутаўся *цэлым* шэрагам легенд і чутак, недзе нават творчай фантазіі і ўласных інтэрпрэтацый»; «Рэформа 1861 г. была першай з *цэлага* шэрагу рэформаў (земская, ваенная, судовая, школьная і інш.), якія праводзіліся ў 60—70-я гг. XIX ст.»; «Пры гэтым некаторыя з запазычанняў становяцца базавымі для *цэлага* рада лексем, напрыклад: бел. камп'ютар — камп'ютарны, камп'ютаршчык, камп'ютарызаваць».

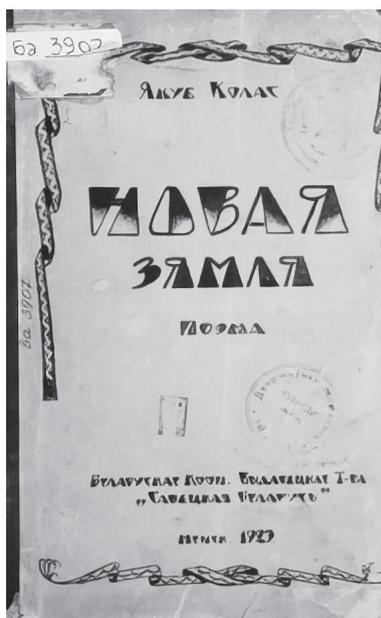
Акцэнтуюем таксама ўвагу на ўжыванні канчатка роднага склону запазычання (з венгерскай мовы праз польскую) назоўніка *шэраг*. У сучасных тэкстах па частотнасці ён істотна перавышае назоўнік *рад*. І калі *рад* ужываецца амаль заўсёды з нарматыўным канчаткам *-а*, то *шэраг* — амаль заўсёды з канчаткам *-у*. Ці трэба патрабаваць змены канчатка? Мяркуем, што павінен пакадацца аўтарскі выбар, а далейшае функцыянаванне *шэрагу* і *шэрага* дазволіць навукоўцам рабіць адпаведныя карэктывы ў слоўніках.

Нацыянальная бібліятэка Беларусі запрашае наведаць выстаўку «І кнігі святкуюць юбілеі». Да 31 снежня ў кальцавой галерэі 3-га паверха можна пазнаёміцца з выданнямі-юбілярамі 2023 года. Часовымі экспазіцыямі такога кшталту бібліятэка дэманструе багацце фонду, у які ўваходзяць і выяўленыя дакументы да выданняў, што таксама складаюць важную частку выстаўкі. Праект адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

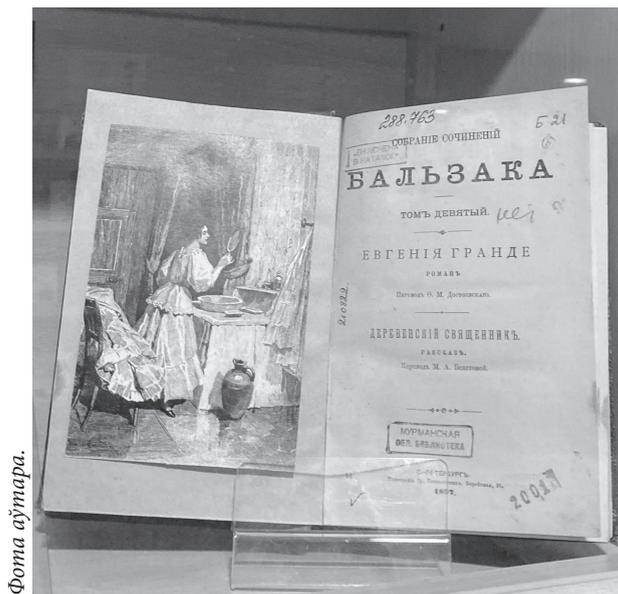
Сустрэкаюцца кніжныя выстаўкі настолькі змястоўныя і багатыя на цікавыя звесткі, што самі выданні адыходзяць на другі план. Частымі з'яўляюцца і тыя, мэты якіх — паказаць найлепшыя ўзоры мастацкага аформлення. І першыя, і другія прыцягваюць увагу не толькі аматараў чытання, але і даследчыкаў літаратуры і гісторыі, мастацтвазнаўцаў, для якіх пытанне афармлення выдання — а ў шырокім сэнсе развіцця кніжнай графікі — сёння стаіць надзвычай востра.

Выстаўка «І кнігі святкуюць юбілеі» не з такіх. Яна болей прыземная, фармальна. Натуральна, кніга ёсць кніга, і кожная яе дэталю, любая драбніца афармлення здольна выклікаць шчырае захапленне. Ды і арганізатары не пазбавілі гледача невялічкіх каментарыяў і дадатковай інфармацыі.

І ўсё ж гэтага замала для грунтоўнай экспазіцыі. Выстаўка, прысвечаная юбілеям кніг беларускай і замежнай літаратуры, — усяго толькі зварот у мінулае (экзэмпляры прадстаўлены ў храналагічнай паслядоўнасці: ад 500-гадовых юбіляраў да 50-гадовых). Хоць нагода ёсць — чытачу прапаноўваюць адзначыць юбілеі. А хто адмовіцца ад свята? Найлепшы спосаб павіншаваць так званых юбіляраў — чытаць і перачытваць. Якраз тут прыйшоў час паразважаць аб тым, якія менавіта кнігі выбралі стваральнікі тэматычнай выстаўкі. Дзвума словамі — бессмяротная класіка, тая самая, пра якую шмат чулі, але недапушчальна мала ведаем. Ці шмат беларусаў чыталі паэму Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра», якой сёлета споўнілася ажно 500 гадоў? Ці знаёмы з беларускамоўным перакладам казкі «Брыдкае качанё» (1843) Ханса Крысціяна Андэрсена? Ці ёсць у сучасніка жаданне асэншаваць, напрыклад, раман Міхася

«Новая Земля» Якуба Коласа (выданне 1927 года).

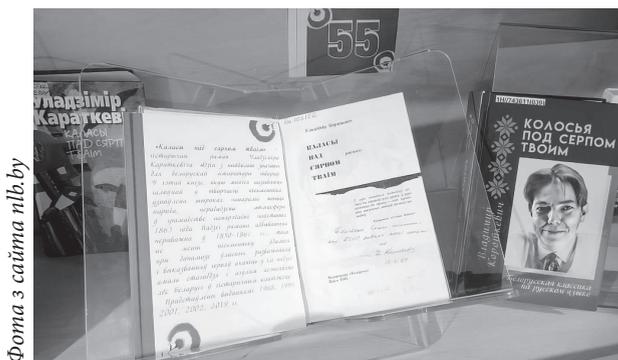

Фота аўтара.

«Югенія Грандэ» Анарэ дэ Бальзака (выданне 1827 года).

Зарэчкага «Сцежкі-дарожкі» (1927), прысвечаны тэме рэвалюцыі? Пытанне зацікаўленасці і імкнення вывучаць літаратуру заўсёды будзе паўставаць, а выстаўкі такога кшталту бачацца чаканым штуршком, звычайнай спробай захаваць да чытання. Іншая справа, як сёння ўспрымаюцца тыя ж «Пярэстыя казкі» Уладзіміра Адоеўскага, выдадзеныя ў 1833 годзе, наколькі актуальнымі могуць быць «Страчаныя ілюзіі» (1837) Анарэ дэ Бальзака і ці па-ранейшаму зачароўвае «Востраў скарбаў» Роберта Льюіса Стывенсана — знакаміты твор, які пабачыў свет у 1883 годзе і стаў любімым прыгодніцкім раманам некалькіх пакаленняў чытачоў па ўсім свеце.

Між тым менавіта на гэтыя і іншыя выданні імкнучца звярнуць увагу наведвальніка ў Нацыянальнай бібліятэцы. Мабыць, гэта не самыя выпадковыя варыянты — юбілеяў кніг можна «адкапаць» колькі заўгодна, але не кожную з іх бібліятэкары гатовы прапанаваць. Сярод твораў, з якімі яны раіць пазнаёміцца, — сентыментальны раман «Белыя ночы» Фёдара Дастаеўскага (1848) у выглядзе мініяцюрнага выдання (1973) і факсімільна (1923) з ілюстрацыямі Мсціслава Дабужынскага (апошняе — працяг выпуску факсімільных выданняў кніг найлепшых мастакоў пачатку ХХ стагоддзя). У ліку ўнікальных экзэмпляраў таксама часопіс «Репертуар и пантеон» (1844), на старонках якога быў надрукаваны першы рускамоўны

Фота з сайта nlb.by

«Каласы над сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча з дарчым надпісам аўтара (выданне 1968 года).

пераклад «Яўгеніі Грандэ» Анарэ дэ Бальзака. Перастварыў твор Фёдар Дастаеўскі — вядома, што пераклад стаў першай публікацыяй пісьменніка-пачаткоўца.

Гонар бібліятэкі — раман «Кірмаш пыхлівасці» Уільяма Тэкэра — прадстаўлены першымі выданнямі 1848 года. Адно з іх — з суперэкслібрысам і экслібрысам на авантытуле, другое — з прозвішчам *LWainkowicz* на тытуле, нумарам і ўладальніцкай пазнакай на авантытуле, якая адсылае да бібліятэкі смілавіцкай лініі роду Ваньковічаў у Шыпянах. Варта ўбачыць і першыя выданні твораў Янкі Купалы (трэці зборнік вершаў «Шляхам жыцця», 1913; п'есы «Паўлінка», 1913; «Раскіданае гняздо», 1919), а таксама адзіны прыжыццёвы зборнік Максіма Багдановіча «Вянок» (1913).

Фрагмент экспазіцыі.

Нагода ёсць!

Да Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь выставачныя пляцоўкі па ўсёй краіне падрыхтавалі шмат разнастайных праектаў. Знайшлі што паказаць і сталічныя галерэі і музеі. Напрыклад, Мастацкі парадаваў часовай экспазіцыяй беларускага жывапісу, графікі і скульптуры «У цішыні перад святаннем» з фондаў музея. Да таго ж напярэдадні свята там прэзентавалі віртуальную выстаўку твораў на тэму вызвалення Беларусі. Тым часам у Палацы Незалежнасці размясціўся праект «Архітэктурная мазаіка Беларусі» — некалькі дзясяткаў работ сабралі ў Зале ўрачыстых цырымоній спецыяльна да 3 ліпеня. Найбольш нечаканай стала выстаўка «Па-за межамі прасторы» ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў, дзе прадставілі творчасць мастакоў з адметным светабачаннем.

Арганізатары выставачнага праекта звярнуліся да работ мастакоў ХХ—ХХІ стагоддзяў. Асноўная акалічнасць, на якую яны звярталі ўвагу, — работа твораў з паняццем «прастора». На якія роздумы сціравае матэрыяльны свет? Чым абмяжоўваецца ўнутранае жыццё чалавека? Як выяўляюцца межы і прастора на палатне ці лісце, у скульптуры ці арт-аб'екце? Усё гэта прасочвалі ў творчасці розных аўтараў стваральнікі выстаўкі на чале з куратарам Дзінай Даніловіч. Між тым да арганізацыі праекта далучыліся Аб'яднаны мемарыяльны музей-запаведнік Ю. А. Гагарына (Расія), Нацыянальны мастацкі музей, Слуцкі краязнаўчы музей, Гісторыка-культурны музей-запаведнік «Заслаўе» і Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. Дзякуючы ім часовай экспазіцыя абрасла дадатковым зместам, у тым ліку дакументальнымі звесткамі.

Так, цалкам натуральна, што вельмі шмат твораў прысвечана тэме космасу. Гледача чакаюць розныя работы: ад карціны народнага мастака Расіі Уладзіміра Ельчанінава «Сустрэча ў Клушыне» (1988; на палатне — маладая радзіма Юрыя Гагарына, аднавяскоўцы вітаюць першага касманаўта, які лунае ў небе, букетамі паляных кветак) да фотаздымка, на якім выяўлены Уладзімір Кавалёнак падчас выхаду ў адкрыты космас

(1978; аўтар фота невядомы, між тым на картцы ёсць дароўны подпіс касманаўта Генадзю Бураўкіну).

Адна з важных тэм, па вызначэнні саміх арганізатараў выставачнага праекта, — самаідэнтычнасць. Тут гаворка пра работы, прысвечаныя сціранню межаў паміж асобай і навакольным светам, космасам пры дапамозе мастацтва. Аўтары разважаюць пра асабістую прастору, унутраны стан — сістэму псіхалагічных фільтраў, якія забяспечваюць спецыфічнае ўспрыманне навакольнага свету. Тэма прадстаўлена творамі, як правіла, сучасных мастакоў, напрыклад, Анастасіі Лёвушкінай, Ігара Нікалаенкі, Таццяны Савік, Марыі Пучковай, Кацярыны Навіцкай, Святланы Баевай. Тут і канцэптуальнае мастацтва, і абстракцыянізм, і сімвалізм... Між тым ключавой часткай выстаўкі падаецца блок, дзе дэмаструюцца работы так і не разгаданых мастакоў — Язэпа Драздовіча, Георгія Скрыпнічэнкі і Аляксандра Кішчанкі. Іх аўтарытэт напарушны,

Кацярына Навіцкая «Адзінота», 2010 г.

КАМАРОУ «У паралельным Сусвеце», 2023 г.

мастацтвазнаўцы адносяць спадчыну беларускіх аўтараў да найлепшых узораў сусветнага жывапісу, але ці зразумелыя гэтыя творцы сучаснаму глядачу, ці жадае і здольны ён разгадаць створаныя ім сусветы? Ва ўсякім разе, гэтыя сусветы можна зайсці ў НЦСМ і падзякаваць за нагоду пазнаёміцца з самабытнымі талентамі бліжэй.

Дарэчы, «Па-за межамі прасторы» — не адзіная выстаўка, якую прадставілі ў цэнтры на Незалежнасці, 47. Калі дадзены праект працягнецца да 6 жніўня, то да 17 верасня можна пазнаёміцца з «Сімфоніяй вялікага космасу» — гэта работы пераможцаў Міжнароднага конкурсу дзіцячага малюнка «Мы — дзеці Космасу», заснаванага ў 2016 годзе Дабрачынным фондам імя Алены Іванаўны Рэрых і Міжнародным цэнтрам Рэрыху пры падтрымцы Расійскай акадэміі мастацтваў. Праект прызначаны паказаць, як дзеці разважаюць аб сусвеце, якой уяўляюць касмічную прастору, якім чынам адлюстроўваюць адзінства чалавека і космасу, як успрымаюць адказнасць за Зямлю. Шчырасць, свежасць, маляўнічасць — усё гэта тычыцца творчасці юных мастакоў, якія, будзем спадзявацца, працягнуць свой шлях у мастацтва, не страціўшы своеасаблівых «базавых настройкі».

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Чым прывабліваюць «Сувязі»?

Да 16 ліпеня ў прасторы ZAL #2 Палаца мастацтва працуе выстаўка сучаснага ляўкасу «Сувязі». Назва праекта, натуральна, невыпадковая — напрошваецца выснова аб звароце да тэмы пераемнасці. І гаворка не толькі пра традыцыйныя матывы ў айчынным мастацтве, але і тэхніку, складаную і разнастайную. Аднак арганізатары падкрэсліваюць: «Ляўкас — працаёмкая тэхніка, якая ў кантэксце сучаснага мастацтва набыла пранізліва тонкае гучанне. Ад традыцыйнага канона іканапіснага жывапісу сучасны ляўкас стаў асновай для адлюстравання сувязей паміж пакаленнямі, міжасобасных стасункаў, якія маюць экзистэнцыяльную прыроду. Ляўкас звязвае аўтара з яго вытокамі, з першапрычынамі фарміравання яго светаўспрымання».

Куратарам экспазіцыі выступіла Кацярына Янкоўская. Менавіта яна сабрала разам творы мастакоў (збольшага гэта прадстаўнікі маладога

Анастасія Каліноўская, Лізавета Кобер, Паліна Корзун-Фомчанка, Крысціна Мельнік-Субцэльная, Таццяна Савік, Юлія Цярэшка, Тамара Шэлест, Наталля Шкраба, Андрэй Якубаў, Лізавета Янкова і Аляксандр Яноўскі. Усе яны імкнуцца да ўдасканалення майстэрства і ляўкас выкарыстоўваюць найперш як тэхналогію для стварэння гладкай шматслойнай паверхні. Дарэчы, у сучасную аснову ляўкасу звычайна дадаюць парашок з мелу і гіпсу, але раней гэта была сумесь парашкападобнага мелу з рыбіным ці жывёльным клеям з дабаўленнем ільнянога алею.

Натуральна, ляўкас выкарыстоўваўся і працягвае выкарыстоўвацца ў розных мэтах, і выстаўка «Сувязі» гэтак пацвярджае. Так, глядачу прапаноўваюцца разважанні пра іканапіс: напрыклад, Наталля Шкраба прадставіла сваё бачанне абразоў (яны ў мастацкі даволі мініяцюры, лаканічныя, напоўненыя трывожным зместам), а Крысціна Мельнік-Субцэльная прэзентавала копію беларускага абраза XVIII стагоддзя — гэта «Маці Божая Адзігітрыя». Што тычыцца пераасэнсавання іканапіснай традыцыі і роздумаў на тэму рэлігіі, то тут цікавыя эксперыменты Тамары Шэлест. Аўтар у спецыфічнай форме расказвае,

апроч згаданага, пра значэнне спадчыны і каштоўнасць часу, а галоўнае — дэманструе тую самую сувязь пакаленняў. У варты ўвагі дыялог з мастацкай уступае яе калега Андрэй Якубаў. Яго творчасць таксама скіравана на традыцыю і на пошук аўтарскага «я» ў яе спакойнай плыні.

Многія сучасныя аўтары, якія эксперыментуюць з ляўкасам, спрабуюць сябе ў станковым жывапісе, даволі папулярным у мінулым, калі ўлічваюць выкарыстанне менавіта спецыфічнага гучання. Зразумелымі кампазіцыямі прывабліваюць, напрыклад, Юлія Цярэшка («Давід», 2021) і Аляксандр Яноўскі («Столін», 2010). Аднак тут аўтары часцей звяртаюцца і да тэмперы — тады вынік перасягае чаканні. Што да пераваг глядачоў, відавочна, больш за ўсё іх зацікавілі рэалістычныя работы: пейзажы Юрыя Алісевича («У вёсцы», 1995; «Да восені», 1998), партрэты Вольгі Мельнік («Рома», 2020) і —

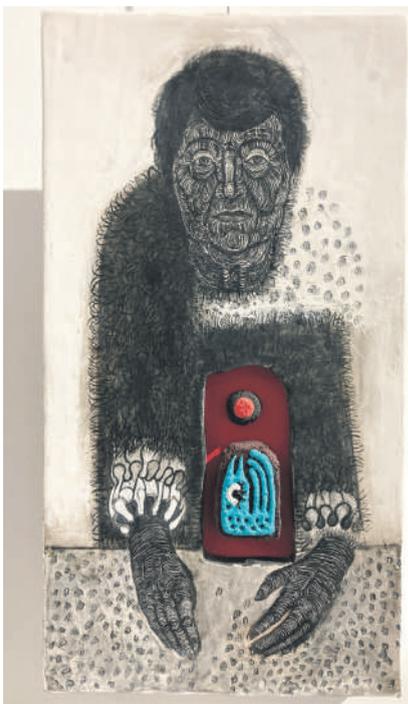

Аляксандр Яноўскі
«Фотакартка хлопчыка», 2010 г.

асабліва — Крысціны Мельнік-Субцэльнай («Успамін», 2020; «Дзед», 2022). Апошнія прыводзяць многіх у захваленне — незвычайны фармат роздумаў пра старасць, пражытае і страчанае паўстае асобнай тэндэнцыяй у сучасным мастацтве.

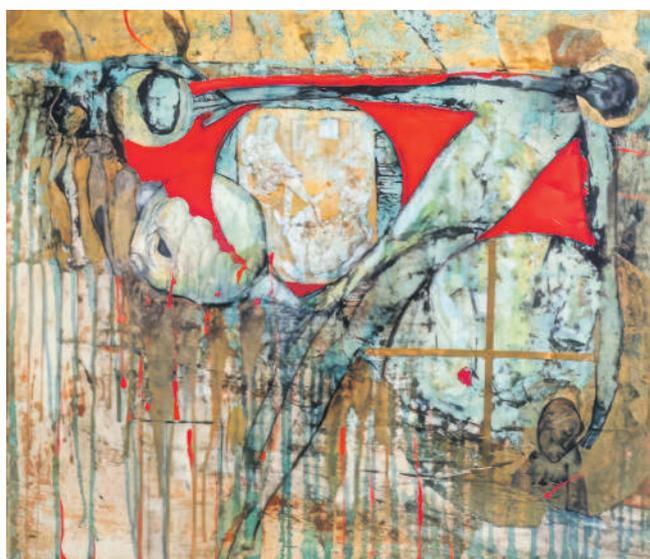
Трэба сказаць, што выключна з ляўкасам сучасныя мастакі не бачаць сэнсу працаваць. Змяшаныя, аўтарскія тэхнікі нашмат прывабней не толькі для стваральнікаў, але і для глядацкай аўдыторыі. Што ні кажы, а мацнейшы эффект ад твораў, дзе спалучаецца неспалучальнае, дзе паўстае забытае ці нябачанае, дзе гучыць запрашэнне ў новы дзень. Няхай бы толькі пашчасціла яго пацуць.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Анастасія Каліноўская «Душа», 2023 г.

пакалення). Удзельнічаюць Антон Шапо, Юрыя Алісевич, Анастасія Чадзій, Вольга Мельнік, *Maya Impression*,

Тамара Шэлест «Акно», 2019 г.

Чорным па медным

Свет багатай на традыцый айчынай друкаванай графіцы апошнімі гадамі папоўніўся новымі імёнамі. Планамерна і мэтанакіравана, прадзіраючы шлях гравіравальнымі інструментамі, на мастацкі Парнас узыходзяць новыя таленты. Адзін з такіх — член маладзёжнай секцыі Беларускага саюза мастакоў і ўчарашняя студэнтка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Таісія Барысава. За плячыма ў маладой аўтаркі — досыць саліднае партфоліа з выстаўкамі ў Беларусі і за яе межамі: IX Уральскае трыенале друкаванай графіцы (Уфа, 2019), XXVII Міжнароднае біенале сучаснага экслібрыса (Мальбарк, 2020), Трыенале сучаснага мастацтва (Мінск, 2020), VI Казанскае біенале друкаванай графіцы (2021), «Арт-Мінск» (2023) і інш. Днямі завяршылася першая персанальная выстаўка мастачкі ў арт-прасторы «Талстога, 7» Віцебскага цэнтра сучаснага мастацтва. Мы сустрэліся з творцай, і вось што яна распавяла...

пра любоў да «кардону»

Я скончыла курс жывапісу Гомельскага дзяржаўнага мастацкага каледжа. Падчас вучобы больш за ўсё мне падабалася рабіць «кардоны» да сваіх работ — так у выяўленчым мастацтве называюць дэталёва прапрацаваныя макеты будучых твораў. Любоў карціне папярэднічае «кардон» — такі ж самы малюнак, толькі чорна-белы. Потым, калі пішаш колерам, ты абавязваешся на гэтыя эскізы, каб не забытацца ў тоне: што павінна быць цяжнейшым, што — святлейшым.

Мне гэта вельмі падабалася, падабалася ствараць чорна-белыя выявы, маляваць накіды... Мне ўвогуле падабаліся ўсе падрыхтоўчыя працэсы да працы. Можа, гэта склад розуму такі? Любоў ўсё жывое: фактуру ліній, паперы. Малюнак на ёй дышае, і гэта прыгожа. Пра тэхніку тады мала што ведала.

Словам, хоць я і адвучылася на жывапісе, але, калі паўстала пытанне, куды паступаць, усур'ез разглядаліся толькі два варыянты: альбо манументальнае мастацтва, альбо графіка. У манументалістыцы мяне прываблівала магчымасць рабіць фрэскі, гrotы — шмат усяго можна было паспрабаваць. Як ні здзіўна, маятнік спярша хіснуўся менавіта ў гэты бок. Але я не паступіла. Праваліла экзамен па кампазіцыі — яна там вельмі спецыфічная — і адправілася па размеркаванні працаваць на стаўніцай у Светлагорск.

Зрэшты, ідэі паступіць у Акадэмію мастацтваў не пакінула і пачала ўзмоцнена рыхтавацца да бліжэйшай уступнай кампаніі. Сама вывучала спецыфіку кампазіцыі, ездзіла ў Мінск, размаўляла з выкладчыкамі, цікавілася, якія ёсць патрабаванні да аб'ектаў. Гэтым разам паступала на графіку і падрыхтавалася значна лепш — усё атрымалася. Насамрэч, як цяпер разумею, я не ў поўнай меры ўсведамляла, чым буду займацца.

пра «раздрукоўкі» і абазнанасць

Зарыентавацца дапамаглі выкладчыкі Акадэміі, сярод якіх былі і Юрый Хілько, і Уладзімір Вішнеўскі, і Валерый Славук, і Павел Татарнікаў. Я вельмі ўдзячная кожнаму з іх. Асабліва ж мне дапамаглі майстры-друкары Раман Сустаў, які навучыў мяне тэхнікам глыбокага

друку, Андрэй Ярашэвіч, які друкаваў усе мае літаграфіі, і Фёдар Шурмялёў, з якім я раюся і дагэтуль. Раман Сустаў прыносіў нам таўшчэзныя папкі з работамі розных знакамітых аўтараў і распавядаў пра тэхнікі, у якіх яны зроблены. Я не ведала ніводнага імені! Для мяне ў той час сапраўдным адкрыццём былі нават беларускія мастакі, ужо не кажучы пра замежнікаў.

Спачатку, пакуль не разумееш, як гэта робіцца, ты нават цалкам не ўспрымаеш выяву. Але з кожным месяцам і семестрам карцінкі становяцца ўсё больш асэнсаванымі. Варта толькі крыху прасунуцца ў тэме, і пачынаеш інакш глядзець на чужыя работы. Да таго ж, прыкмячаеш, як гэта павінна быць на тэхнічным узроўні, як пласціны адліфоўваюць, паліруюць, як друкуюць.

Увогуле заўважыла, што абазнанасць у дадзенай справе напрумаю ўплывае на ўзровень захаплення гледачоў творами. Неаднойчы на кірмашах да мяне падыходзілі і пыталіся: «Колькі

«Дрэва над вадой», ксілаграфія, 2020 г.

каштуюць вашае раздрукоўкі?» Калі ж дзелішся падрабязнасцямі творчага працэсу, больш людзей рэагуе станоўча. Могуць і работу набыць, нават калі першапачаткова не збіраліся.

Разам з тым, калі ў мяне напачатку прадаваліся нейкія работы — іх куплялі людзі, якія зусім не разбіраюцца ў тэхніках, — я таксама здзіўлялася: «Але ж для іх гэта выглядае, як звычайная раздрукаваная з камп'ютара карцінка!» Як у жывапісе, мазок не памацаеш, на палатне гэта не намалювана, на падрамнік не нацягнута — проста надрукавана на паперцы.

А чалавек усё роўна купляе, таму што яму — прыгожа. У яго ёсць грошы, і яму падабаецца. Усё ж калі сэрца не кранае, то і магіі не адбудзецца. Ёсць, скажам, мастакі, якія робяць з тэхнічнага пункту гледжання бездакорныя рэчы, але калі мяне гэта раней не кранала па нейкім першасным пасыле, ідэя не адгукалася, яно, хутчэй за ўсё, і не пачне хваляваць.

пра асаблівасці тэхнік

У тыражнай графіцы вылучаюцца тэхнікі глыбокага, высокага і плоскага друку. Глыбокі друк азначае, што цёмным фрагментам канчатковага адбітка адпавядаюць больш глыбокія месцы на друкарскай форме. Да тэхнік, заснаваных на гэтым прынцыпе, адносяцца, напрыклад, разцовая гравюра, «траўленыя штрыхы» і мецца-тынты. Аднаведна, пры высокім друку (ксілаграфія, лінагравюра, гравюра на кардоне і пад.) цёмныя кавалкі, наадварот, адпавядаюць

Таісія Барысава.

тым участкам формы, якія «выступаюць» над паверхняй. У сваю чаргу назва «плоскі друк» гаворыць сама за сябе. Найбольш вядомая тэхніка тут — літаграфія.

Палатном для майстра тыражнай графіцы выступае менавіта друкарская форма. Такімі могуць паслужыць пласціна з медзі альбо цынку ў афорце, драўляная дошка ў ксілаграфіі, лінолеум у лінагравюры, літаграфіскі камень у літаграфіі ды іншыя матэрыялы. У агульных рысах працэс выглядае наступным чынам: пасля пэўных маніпуляцый з формай і нанясення на яе пры дапамозе спецыяльных інструментаў малюнка, яна адпраўляецца пад прэс, каб ператварыцца ў люстраны адбітак — эстамп. Пад прэсам форма апынаецца некалькі разоў — нездарма графіка носіць назву тыражнай.

За ўвесь час сваёй творчасці я паспрабавала сябе ў розных тэхніках — ад літаграфіі і лінагравюры да «траўленага штрыха» і мецца-тынты, і ўсе яны маюць свае выяўленчыя асаблівасці. Апошнім часам працую пераважна з металічнымі пласцінамі ў афортных (з прымяненнем тэхналогіі траўлення кіслотой) тэхніках глыбокага друку. Таксама актыўна займаюся мецца-тынты.

Калі ведаеш, у якой тэхніцы зроблена тая ці іншая работа, звяртаеш увагу на некаторыя дробныя дэталі. Ты разумееш, што мастак звярнуўся менавіта да яе, таму што, магчыма, у дадзеным выпадку ён не ўяўляў сваёй задумы інакш. Вядома, адзін і той жа сюжэт можна ўвасобіць рознымі тэхнікамі, але гэтакую канкрэтную мастаку захацелася зрабіць менавіта так.

«Вешчуны», мецца-тынты, 2023 г.

І, хоць у рамках адной тэхнікі хапае прасторы для эксперыментаў, мяне здзіўляе, калі чалавек знаходзіць нейкую любімую і працуе так да канца жыцця. Тры работы запар у мецца-тынты, і мне ўжо становіцца сумна. Хочацца паспрабаваць вярнуцца ў папярэднюю і зрабіць у ёй штосьці новае. Ну, альбо даследаваць іншыя тэхнікі. Цяпер хачу папрацаваць сухой іголкай,

што адкрыць лінагравюру, бо тым, што рабіла з лінолеумам раней, не задаволена.

пра ўласны почырк

Першая сапраўдная персанальная выстаўка адбылася яшчэ да Віцебска — у студыі маёй прыяцелькі. Там даволі шмат людзей займаецца, і яна не была зроблена наспех, мы стараліся падабраць экспазіцыю. У выстаўках цікава ўдзельнічаць, каб паглядзець на саму сябе, каб сабраць свае творы ў адной прасторы, бо мне можа і не спадабацца тое, што ўбачу.

Доўгі час лічыла, што не магу знайсці свой стыль. Мне казалі, што ў мяне не падобныя адна да адной работы, але на гэты конт я асабліва не хвалявалася. Цяпер шмат пра тое думаю. Для чаго ўвогуле трэба рабіць усё ў адным стылі? Каб цябе пазнавалі? Няхай, але мяне гэтае пытанне, шчыра кажучы, не хваляе. Мяне хваляе толькі, змагла я ўвасобіць тое, што адчувала, ці не змагла.

«Уражлівасць», афорт, 2022 г.

Можа быць, гэта значыць, што я яшчэ не знайшла свой почырк. Альбо, магчыма, насамрэч у мяне выпрацаваўся стыль, проста я ствараю ў розных тэхніках. З аднаго боку, ёсць нешта чароўнае ў тым, каб спыніцца на адной, паглыбіцца ў яе. Але пакуль я не разумею гэтага. Не ведаю, магчыма, у мяне проста характар такі — няўрымслівы. Чалавек увесь час змяняецца, і як хтосьці можа ад 18 гадоў і да старасці рабіць нешта плюс-мінус у адным стылі?

пра знішчаныя тыражы

Хоць на першы погляд работы мае розныя, у мяне ўсё адно ёсць з імі сувязь. Тыя, што не люблю, я проста рву і выкідаю. Сумненні ёсць толькі наконт пастэльных пейзажаў. Ніколі не ставілася да іх сур'езна, для мяне гэта проста адпачынак.

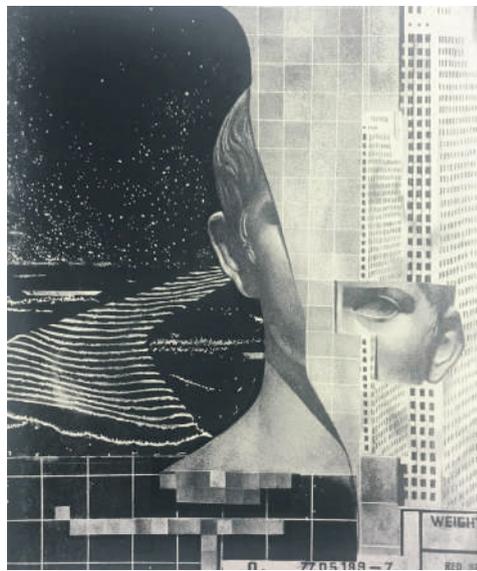
У друкаванай графіцы ж усё канкрэтна: альбо люблю твор, альбо знішчаю. Некаторыя работы знішчаліся ўсім тыражом. Адна такая прыгадваецца... Я яе пачала, намалювала, аддрукавала тыраж — не падабаецца. Намалювала наноў, наноў аддрукавала тыраж і ўсё адно выкінула. Так што, усе творы праходзяць жорсткі адбор.

«А навошта?» — гэтае пытанне выразна прагучала, калі я неяк адной дзяўчыне падрабязна распавядала пра ўсе этапы. Маўляў, тое самае можна альбо зрабіць на камп'ютары, альбо размножыць з дапамогай сканера ці фотаапарата. Я нават адказаць нічога не змагла. Бо толкам і не ведаю, навошта...

Напэўна, часткова тут мае значэнне ўсведамленне, што гэта вельмі старая тэхніка, і не хочацца іх страціць. А паколькі я ўжо ўмею імі карыстацца, буду гэта рабіць, буду эксперыментаваць. Столькі прыдуманна прыёмаў! І асабліваю асалоду прыносіць менавіта тое, што я магу не на камп'ютары, а ўручную ўзнавіць усе гэтыя эфекты, напрыклад, зрабіць выяву рэзкай альбо мяккай.

Альбо, магчыма, я проста прывыкла ўжо да ўсіх гэтых жалязяк, якімі шкрабаю...

Гутарыў **Бернард ЗАТЫЛКІН**

«Persone», літаграфія, 2021 г.

І на фронце спеюць суніцы...

Вядома, аснову рэпертуара Беларускага музычнага тэатра складаюць аперэты і мюзіклы, але час ад часу на яго сцэне з'яўляюцца і творы грамадзянскага гучання, у тым ліку ваенна-патрыятычнай тэматыкі. Апошні такі спектакль — «Нябесны ціхход», — створаны па матывах вядомага аднайменнага фільма, тут быў пастаўлены ў 2009 годзе. Як вядома, музыку да гэтага фільма напісаў Салаўёў-Сядой, а музыку да спектакля — яго вучань, Санкт-пецярбургскі кампазітар Марк Самойлаў, які з'яўляўся пастаянным аранжыроўшчыкам твораў свайго настаўніка. З Санкт-Пецярбурга была і пастановачная група нашага спектакля, жанр якога вызначаўся як лірычная музычная камедыя.

З таго часу ні аднаго айчыннага твора на ваенна-патрыятычную тэматыку ў нас не было, і Беларускі музычны тэатр зноў звярнуўся да расійскіх аўтараў — кампазітара Аляксандра Пантыкіна і драматурга Канстанціна Рубінскага. У выніку на нашай сцэне з'явіўся новы спектакль пад назвай «Беражы мяне, любімая», прэм'ера якога адбылася 5 ліпеня (аб яго жанравай прыналежнасці гаворка пойдзе ніжэй).

Перш чым разважаць аб нашай пастаноўцы, неабходна ў агульных рысах расказаць гісторыю стварэння гэтага твора. І тут трэба заўважыць, што і ў рэпертуары музычных тэатраў Расіі даўно існуе дэфіцыт на новыя спектаклі адзначанай тэматыкі. Прыкладна 20 гадоў назад галоўны рэжысёр Святлоўскага тэатра музычнай камедыі Кірыл Стрэжнеў звярнуўся да Аляксандра Пантыкіна з просьбай напісаць твор менавіта на ваенную тэматыку. Тады многіх здзівіла, што Стрэжнеў для сваёй будучай пастаноўкі выбраў дзядулю ўральскага рока — так ужо ў тыя гады называлі Пантыкіна. «Дзякуючы Кірылу Савельевічу я ўвайшоў

Кацярына Дзегіярова ў ролі маці.

ў жанр музычнага тэатра, бо да гэтага ў асноўным займаўся музыкой для кіно і драматычных спектакляў», — адзначае кампазітар. У выніку ў творчай садружнасці з Канстанцінам Рубінскім і пры цесным узаемадзеянні з рэжысёрам і загадчыцай літаратурнай часткі тэатра Аленай Абыдзёнавай і з'явіўся новы сцэнічны твор, жанр якога кампазітар вызначыў як музычная прытча. Прэм'ера спектакля адбылася ў 2005 годзе і была прымеркавана да 60-годдзя Вялікай Перамогі.

У час абменных гастроляў са Святлоўскім тэатрам летам 2012 года пастаноўку «Беражы мяне, любімая» пабачылі і мінскія глядачы. Гэта сапраўды быў спектакль-прытча, які вызначаўся шырынёй абагульнення і адначасова глабальнасцю ідэі — узаемадзеянне жыцця і смерці. У ім не было штампай і стэрэатыпаў, уласцівых ваеннай тэматыцы, больш за тое, паказвалася не сама вайна, а жыццё на вайне і яе ўплыў на чалавечы лёс, які быў бы зусім іншы ў мірны час. Галоўныя героі паказваліся ў двух адрэзках часу — даваенным і ваенным; пры гэтым у кампазіцыі спектакля ўзніклі карціны рэчаіснасці пачатку 2000-х гадоў, у прыватнасці адносіны грамадства да ветэранаў. Пасля таго, як спектакль быў зняты з пракату, настальгія глядачоў па ім заставалася. Таму ў 2020 годзе пастаноўка была адноўлена ў новай версіі і прысвячалася ўжо 75-годдзю Перамогі. Аўтары зазначаюць, што пры гэтым рабіўся ўпор на актуалізацыю сучаснага перыяду, бо тыя моманты, якія былі пазнавальныя са сцэны ў пачатку 2000-х, саступілі месца новым выклікам часу.

Версія гэтага твора, паказаная на сцэне Беларускага музычнага тэатра, адрозніваецца ад першых дзвюх, з якімі знаёмы глядачы Святлоўскага тэатра. Адрозненне трэба адзначыць, што пастановачная група нашага спектакля цалкам беларуская. Рэжысёр-пастаноўшчык Валерыя Чыгілейчык сцвярджае, што асноўнае адрозненне заключаецца ў змесце і характарыстыцы сучаснага перыяду: з 2020-х гадоў ён пераносіцца канкрэтна ў 1993 год, калі ў незалежных ужо краінах адбылася бурная праца трансфармацыі грамадства і ўвага да ветэранаў вайны часта насіла чыста сімвалічны, дзяжурны характар. Персанажы і іх асноўныя

характарыстыкі засталіся без змен, але пры гэтым адбылася больш дэталёвая прапрацоўка вобразаў у пераходзе ад іх абагульнення да рыс жыццёвай праўдападобнасці.

Зразумела, для гэтага неабходна была перапрацоўка драматургічнага і музычнага матэрыялу. І аўтары пайшлі насустрач нашым пастаноўшчыкам: ствараліся новыя сцэны і дыялогі, адпаведна, — і новы музычны матэрыял. Рэжысёр ўзгадняла ўсе новаўвядзенні з драматургам, дырыжор-пастаноўшчык Мікалай Макаравіч — з кампазітарам. Гэтым разам нашаму дырыжору не трэба было самому рабіць аркестроўку, таму што склад аркестра супадае, а новыя музычныя нумары кампазітар аркестраваў сам. Тыя карэкціроўкі, якія Мікалай Макаравіч унёс у партытуру, у асноўным звязаны з акустыкай нашай глядзельнай залы. У цэлым аўтары адзначаюць, што атрымалася асобная версія іх твора менавіта для нашага тэатра, дзе практычна па-новаму была створана лінія, якая адлюстроўвае сучаснасць, дакладней — 1993 год. А лініі даваеннага і ваеннага часу ў асноўным засталіся без змяненняў, за выключэннем некаторых рэжысёрскіх правак. Пры гэтым кампазітар адзначыў, што наша пастаноўка ўжо выглядае не як музычная прытча, а як мюзікл.

Такім чынам, спектакль пачынаецца з 1993 года. На сцэну выходзяць два яшчэ не старыя ветэраны, з выгляду крыху збантэжаныя, кожны трымае ў руках па некалькі чырвоных гваздзікоў... Гэта Венядзікт (Аляксандр Асіпец) і Іван (Антон Заянчкоўскі). З іх дыялогу глядач зразумее, што вяртаюцца яны з марапраемства, прысвечанага Дню Перамогі. Адзін з іх, найбольш уразлівы, пакрыўджаным голасам мармыча, што і віншаванне не такое, як было раней, і жыццё становіцца ўсё больш нестабільным і трывожным, а другі спрабуе супакоіць яго, маўляў: павіншавалі — і на тым дзякуй... А потым глядач убачыць, як яны на скрыпцы і гітары іграюць у падземным пераходзе, а два малыя абадранцы спрактыкаваным прыёмам змятаюць іх заробак. Па ходзе спектакля раскрыюцца і акалічнасці, пры якіх яны, дзеці вайны, пачалі вучыцца іграць на гэтых інструментах.

Асноўны ж падзеі развіваюцца так, як і ў пастаноўках Святлоўскага тэатра. Перадваенны 1941 год. Пакой у звычайнай камунальнай, маці частуе сваіх чатырох сыноў-музыкантаў іх любімым сунічным пірагом, а яны спяшаюцца ў клуб, дзе іграюць на занятках танцавальнага гуртка. Квартэт іх даволі дзіўны: Алёша (Яўген Далідовіч) іграе на гітары, Паўлік (Дзмітрый Маціеўскі) — на гармоніку, Даня (Пётр Леўкавец) — на трубе, а Рома (Міхаіл Калбяннёў) — на скрыпцы. Настаўнік танцаў Віктар Іванавіч (Уладзіслаў Даніловіч) вучыць гурткоўцаў стэпу. На занятках раптам з'яўляецца Гоша Шчарбакоў (Сяргей Спруц) — палітычна падкаваны і ідэалагічна правільны малады чалавек, сын стаханавцаў, патрабуе навучыць яго вальсу, каб належна выглядаць

Браты-музыканты да вайны.

на танцах. А стэп ён жорстка крытыкуе як амерыканскі ўзор буржуазнай культуры, непрымальны для савецкай моладзі. Хутка ў Гошы ўзнікае пачуццё зайдрансці да гітарыста Алёшы, які так паспяхова працягвае сябе і ў музыцы, і ў танцах. Гэты дух саперніцтва паміж двума антыподамі і параджае галоўны канфлікт спектакля.

Алёша (Яўген Далідовіч) і Людміла (Наталля Чабёлка).

З вобразам Віктара Іванавіча звязана развіццё асобнай драматычнай лініі. Аказваецца, раней ён быў паспяховым салістам балета, але пасля траўмы вымушаны пакінуць тэатр. А незадоўга да пачатку вайны ад яго сыходзіць жонка — шыкоўная прыгажуня Эльвіра (Маргарыта Александровіч), якая публічна прыніжае мужа за няздзейсненую кар'еру.

Сама вайна паказана ў спектаклі вельмі абагулена і з вялікай доляй тэатральнай умоўнасці. Маці выпраўляе сыноў на фронт, пры гэтым яе вобраз узбуйняецца і асацыіруецца з вобразам Радзімы-Маці (адпаведны ваенны плакат з'яўляецца элементом сцэнаграфіі, а персанаж маці прадстаўлены без уласнага імені). І так атрымліваецца, што ўсе браты-музыканты, а разам з імі і Гоша служаць у адным узводзе, а іх камандзірам з'яўляецца настаўнік танцаў Віктар Іванавіч. І вось тут канфлікт паміж Алёшам і яго зайдроснікам разгараецца на поўную сілу: Гоша стараецца прыцягнуць да сябе ўвагу юнай медсястры Людмілы (Наталля Чабёлка), а яна схіляецца да шчырага ў сваіх пачуццях Алёшы. На лясной паляне яны збіраюць суніцы, і гэтыя зіхоткія чырвоныя ягады ў Алёшавых снах ператвараюцца ў сунічны пацалунак Людмілы і адначасова нагадваюць пра мамін пірог і родны дом. «Беражы мяне, любімая», — звяртаецца сын да маці; «Беражы мяне, каханая», — шэпча ён той, якая павінна стаць маці яго дзяцей. Такім чынам сунічная тэма праходзіць лейтматывам праз увесь спектакль.

Сцэн баявых дзеянняў у спектаклі няма, але вобраз ворага прысутнічае, прытым у вельмі нечаканым выглядзе. Немцы выглядаюць як ажыўшыя карыкатуры часоў Вялікай Айчыннай і рухаюцца механістычна, нібы адладжаныя машыны смерці. Пры першым жа абстрэле загінуў Даня, а потым і Паўлік. Паміраючы, яны бачаць перад вачыма маму, а потым, ужо з іншага вымярэння, вяртаюцца да яе ў родны дом і частуюцца сунічным пірагом.

Алёша і Рома, пайшоўшы ў разведку, думалі, што ў цэмыр натрапілі на фрыца, і паспрабавалі ўзяць яго ў палон, але з узнятымі рукамі да іх выйшлі два перапалоханыя хлопчыкі гадоў васьмі-дзесяці — Веня і Ваня. Яны засталіся без бацькоў, без дома і здолелі выжыць, знаходзячыся сярод ворагаў. Браты прывялі іх у сваё размяшчэнне, і хлопчыкі сталі сынамі палка (іх ролі выконвалі юныя артысты Арцём Чарапенка і Марк Цімановіч). Алёша і Рома пачалі вучыць хлопчыкаў ігры на сваіх інструментах, а праз дзесяцігоддзі гэтыя сыны палка сталі ветэранамі і ў сваю чаргу пачалі вучыць музыцы абадранцаў з 1990-х.

А ў размяшчэнні ўзвода адбылася яшчэ адна неспадзяваная падзея: да Віктара Іванавіча нейкім чынам змагла дабрацца яго жонка, якая нарэшце зразумела, што трэба любіць мужа такім, які ён ёсць. І Людміла, гледзячы на сцэну іх сустрэчы, здзіўлена ўсклікае: «Няўжо вайна павінна была адбыцца, каб чалавек зразумеў сваё шчасце?»

У час наступнай атакі загінуў Рома — ён не мог пакінуць ворагам сваю скрыпку, але адарвацца ад іх таксама не змог. Найбольш разгорнутай аказалася сцэна гібелі Алёшы, калі ён і Гоша засталіся ўдвая ў акружэнні немцаў. І тут Алёша пачуў ад свайго саперніка самае нечаканае: «Мы тут смерць сустракаем, давай памірымся!» Чаканне смерці аказалася для Гошы страшней за самую смерць, і ён у істэрыцы выскачыў з акапа: «Без пакут здохнуць дай!» Алёша паспрабаваў зацягнуць яго назад у акап, але сам трапіў пад варожыя кулі...

І глядач бачыць, як маці сустракае свайго чацвёртага сына і ўсаджвае яго за стол побач з братамі. Мацярынская любоў даравала ім жыццё вечнае.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫГІРА

Папярэднік Чарлза Дарвіна

Мала хто не ведае Чарлза Дарвіна, а вось пра Паўла Гаранінава чулі нямногія. Ды і то хутчэй за ўсё навукоўцы. А між іншым Павел Фёдаравіч задоўга да англічаніна тэарэтычна абгрунтаваў эвалюцыйную сутнасць расліннага і жывёльнага свету. Асноўнае яго даследаванне «Першыя рысы сістэмы прыроды», у якім выступіў прыхільнікам трансфармізму (калі каратка казаць, гэта — паходжанне форм арганічнага свету ад адной ці некалькіх прасцейшых форм), з’явілася ў 1834 годзе на латыні і было перавыдадзена ў перапрацаваным выглядзе ў 1843-м. Можна было і не згадваць Паўла Гаранінава, але ж яго лёс — яшчэ адно сведчанне таго, якія таленавітыя людзі паходзяць з беларускай зямлі.

Павел Гаранінаў.

дыплом аптэкарскага памочніка, а Расійская акадэмія навук прыслала яму пахвальнае пісьмо.

Ды ўсё ж разумеў, што на адной самаадукацыі далёка не заедзеш, таму ў 1817 годзе паступіў у Пецябургскую медыка-хірургічную акадэмію, якую скончыў з залатым медалём, пасля чаго чатыры гады служыў урачом у войску і ў 1820 годзе абараніў доктарскую дысертацыю. Да 1851 года, пакуль не пайшоў у адстаўку, свой лёс і звязаў з медыка-хірургічнай акадэміяй, прайшоўшы розныя прыступкі службовай лесвіцы і стаўшы, нарэшце, заслужаным прафесарам. Увесь гэты час плённа займаўся даследчыцкай і навукова-літаратурнай работай.

Маючы шырокія прафесіянальныя інтарэсы, тым не менш сваёй любімай наукай лічыў батаніку. Нават напісаў падручнік «Пачатковыя асновы батанікі», які вытрымаў два выданні: у 1827 і 1841 гадах. Другое цікавае тым, што ў ім прапанаваў уласную сістэму класіфікацыі расліннага свету (па яго словах «расліннага царства»), выключыўшы з сапраўдных раслін грыбы і водарасці, якія лічыў «сярэднеарганічнымі цэламі». Сапраўдныя ж расліны падзяліў на 4 галіны, 20 класаў і 209 разрадаў. А развіццё прыроды параўноўваў з канічнай спіраллю, вяршыню якой займае чалавек. Тым самым, стаў аўтарам першай рускай арыгінальнай сістэмы.

Першапраходцам Павел Фёдаравіч з’яўляецца ў і тэхнічнай мікалогіі. Навука аб грыбах вывучае

марфалагічныя, біялагічныя, фізіялагічныя, біяхімічныя і экалагічныя ўласцівасці іх, а таксама іх геаграфію, сістэматыку, уздзеянне на чалавека. У 1848 годзе апублікаваў даследаванне «Грыбы, цвілі і пылевкі ў медыцынска-паліцэйскіх і іншых адносінах», а паколькі да яго ніхто не звяртаў на падобны аспект увагі, ёсць усе падставы лічыць нашага выдатнага земляка піянерам тэхнічнай мікалогіі ў Расіі.

Шмат увагі надаваў Павел Фёдаравіч і сістэматызацыі лекавых сродкаў, прысвяціўшы гэтай праблеме некалькі навуковых прац. Асаблівы поспех мела «Фармакадынаміка», удастоеная вельмі прэстыжнай для свайго часу Дзямідаўскай прэміі. А яшчэ Павел Гаранінаў займаўся зборам раслін. Дарэчы, яго багаты гербарый, як і вялікая асабістая бібліятэка пасля смерці былі набыты медыка-хірургічнай акадэміяй і паслужылі яшчэ не аднаму пакаленню тых, хто ішоў цяжкімі шляхамі пазнання прыроды.

Не стала Паўла Фёдаравіча 21 кастрычніка 1865 года. Пражыў не так і шмат, бо пахваліцца здароўем не мог. У маленстве перахварэў на воспу. Калі ў кастрычніку 1812 года французы захапілі Магілёў, яны прымусілі яго стаць санітарным урачом адной са сваіх вайсковых часцей. Перанёс сыпны тыф. Усё далейшае жыццё пакутаваў на моцныя насавыя крывацёкі.

Адыходзіў у вечнасць, нягледзячы на вялікія заслугі перад навукай, па сутнасці недаацэнены. Такая несправядліваць не лепшым чынам сказвалася на яго душэўным стане. Таму пад канец свайго жыцця нічога не хацеў выдаваць пад уласным прозвішчам. Суцвяшэнне адно. Як напісанае застаецца, так і сапраўдныя навуковыя адкрыцці не губляюцца. Прынамсі, імя Гараніна ўвекавечана ў назве аднаго з відаў раслін.

Еўдакім ДРОМІН

Сябра Багдановіча і Зоські Верас

Аркадзь Смоліч (1891—1938) быў адным з першых, каго сустрэў Максім Багдановіч у свой апошні прыезд на Бацькаўшчыну. Шчыры сябар, аднадумца, ён заўсёды быў побач, гатовы падтрымаць. У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча захоўваецца эпістальная спадчына, расчытаная супрацоўнікамі ўстановы, і многія іншыя прадметы, звязаныя з асобай гэтага таленавітага вучонага. Фотаздымкі, кнігі, рукапісы, асабістыя рэчы з фондаў устаноў пакладзены ў аснову часовай літаратурна-дакументальнай экспазіцыі «Аркадзь Смоліч: служэнне роднаму краю», створанай у музеі «Беларуская хатка» і прымеркаванай да 85-й гадавіны з дня смерці гэтага славутага чалавека, які зрабіў значны ўнёсак у развіццё навукі і культуры Беларусі.

Аркадзь Смоліч, 1924 г.

Загадчык музея «Беларуская хатка» Ала Івашкевіч і іншыя стваральнікі выстаўкі імкнуліся прадставіць асобу Смоліча рознабакова: не толькі такім, якім ведалі яго шматлікія

калегі па працы, але і як клапатлівага бацьку і мужа — адносіны паміж суджэнцамі былі пяшчотнымі, цёплымі да апошняга дня, пра што сведчаць сямейныя здымкі, успаміны, лісты.

Спадчына Аркадзя Смоліча трапіла ў Дзяржаўны літаратурны музей Максіма Багдановіча з некалькіх крыніц. Большасць яго лістоў перадала Зоська Верас, якой пашчасціла сябраваць і з Багдановічам, і са Смолічам. Многія асабістыя рэчы перадалі нашчадкі Смоліча. Успаміны пакінуў яго ўнук Віталь Маос.

...Светлы, засяроджаны твар. Вочы чалавека, які жыве ў ідэальным вышэйшым сусвеце, не азмрочаным нягодамі і дробнымі штодзённымі клопатамі. У руцэ — пяро. Ён нібы перакладае тое, што бачыць і адчувае, з вобразаў і сімвалаў, зразумелых толькі «небажыхарам», на мову звычайных людзей, каб яны мелі шанец спасцігнуць сапраўдную сутнасць рэчаў і з’яў, — такім уяўляецца Аркадзь Смоліч з фотаздымка 1924 года, калі ён быў поўны задум, ідэй, памкненняў... Звяртае на сябе ўвагу яго кашуля, упрыгожаная беларускім арнамантам. Фрагменты адзення — нацыянальная вышыўка, дзе красуюцца кветкі, што сімвалізуюць Беларусь, а таксама тканая закладка для кнігі прадстаўлены побач. Суцэльны, самадастатковы вобраз асобы

ствараецца тады, калі ўнутранае хараставанне дапоўнена знешняй выкшталцонасцю і акуратнасцю ў вопратцы, адмыслова арганізаванай для працы і адпачынку прасторы... Такім бачыцца Аркадзь Смоліч, чыя інтэлігентнасць, унутраная шляхетнасць чытаюцца і па фота, і па лістах.

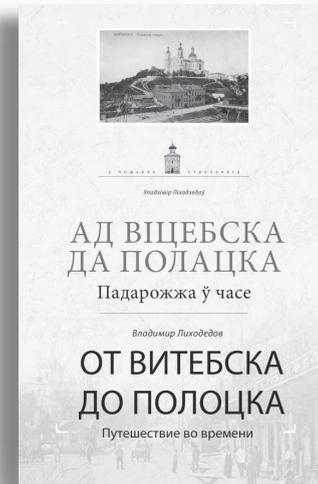
Адметна, што Аркадзь Смоліч не лічыў сябе моцным чалавекам. «Чулі пэўне ж і Вы гэтыя парадоксы, што «шчаслівы той, хто адзін», але гэтых сільных людзей хіба вельмі мала. Для нас звычайных, смяротных лекарства ў хаўрусе, у злучэнні людзей», — звяртаўся ён да Зоські Верас. У іншых лістах ён падтрымліваў яе, пісаў пра сваё жаданне дапамагчы ператрываць жыццёвыя буры, перамагчы бяду. Нельга без хвалявання чытаць лісты і запіскі, звернутыя да жонкі. І гэты аргумент на карысць таго, што сіла асобы не толькі ў тым, каб спакойна пераносіць адзіноту і працаваць нават у складаных абставінах, але і ў тым, каб працягваць любіць і трымаць у сваім сэрцы блізкіх, дарагіх людзей, што б з табой ні адбывалася...

Таша ШПАКОЎСКАЯ, фота аўтара

Філакартычны падарунак

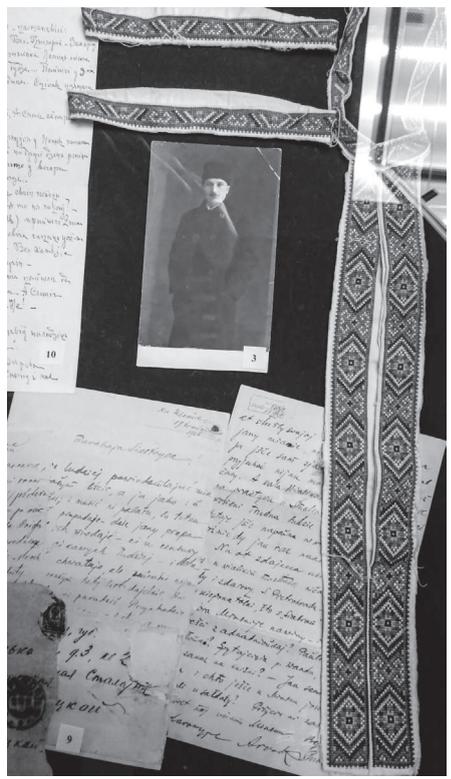
У Выдавецкім доме «Звязда» прадаўжаецца рэалізацыя творчага праекта вядомага беларускага калекцыянера старых паштовак Уладзіміра Ліхадзедава «Бацькаўшчына. У пошуках страчанага».

Падрыхтаваны да друку філакартычны альбом «Ад Віцебска да Полацка». У выданні прадстаўлены рэпрадукцыі паштовак, фотаздымкаў з калекцыі лаўрэата Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» Уладзіміра Ліхадзедава. Выявы красамоўна расказваюць пра Віцебск, Полацк, Оршу, Бешанковічы, Браслаў, Глыбокае, Расоны, Паставы, Докшыцы, Шаркаўшчыну, Дуброўна, іншыя вялікія і малыя паселішчы Віцебскага краю І таксама — пра сталіцу сёлетняга Дня беларускага пісьменства Гарадок.

Варта нагадаць, што за апошнія два дзесяцігоддзі пабачылі свет больш чым 40 філакартычных выданняў, падрыхтаваных членам Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімірам Ліхадзедавым. Прэзентацыя альбомаў, большасць якіх выдадзена пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі, прайшла ў розных гарадах краіны. Кнігі адзначаны ўзнагародамі на прэстыжным конкурсе «Мастацтва кнігі».

Мікола БЕРЛЕЖ

Вышыўка з кашулі Аркадзя Смоліча і яго лісты да Зоські Верас.

Кветка з літпалетка

Адвечная туга сасны

Дзе іграць галасістым смыком;
Зоры,
Дзе ім асыпацца дажджом;
Птушкі у вырай —
Родны свой дом.

Пад вершам пазначана дакладная дата напісання: 02.09.1945.

Ваенныя падзеі на айчыннай зямлі і ў аснове раманаў Івана Навуменкі «Сасна пры дарозе» (1962) і «Вецер у соснах» (1967). Сімвалічна, што першы са згаданых твораў пачынаецца з апісання сасны: «Сасна расце на сухім грудку ля чыгуначнага пераезда. Тут, можна лічыць, развілка і скрыжаванне. Пясчаны шлях, насыпаны ўзбоч чыгункі, вядзе ў лес і ў мястэчка, прасёлкавая дарога — у мястэчка і ў поле. Вышэйшых дрэў паблізу — аж да самага лесу — няма, і сасна відаць здалёк. Купчастая, разгалістая, яна мала падобна да гонкіх сваіх сясцёр дзе-небудзь у бары.

Сонца сасне хапае. Даждзы абмываюць пыл, які садзіцца са шляху і чыгункі, пояць сухі грудок. Усе чатыры вятры гамоняць з сасной».

Пісьменнік прыкмеціў адну з асаблівасцей гэтага дрэва. У аўтарскім апо-ведзе — раскідзістая сасна, разгалістая. Калі параўнаць яе са стромкімі, так званымі карабельнымі, што цягнуцца,

як свечкі, уверх, міжволі падумаеш, што гэта розныя віды сасны. Насамрэч належаць яны да аднаго віду, а тое, якім дрэва вырастае, вызначаюць умовы яго жыцця. Калі сасна раскашуе адна, то і «распаўзаецца» галінамі ў прастору, быццам абмацаваючы яе іголкамі. Іншая справа ў лесе, дзе не вельмі разгорнешся: побач — цэлая ігольчатая армія, і кожная з сястрычак цягнецца да сонца, расце толькі ўверх.

Сасна, партызанская сястра, стала героем многіх вершаў і паэм ваеннай тэматыкі. «Сосны ў жыцце» называецца зборнік Антона Бялевіча (1914—1978). Кніга, у якой змешчаны вершы і паэмы, пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1980 годзе, пасля смерці аўтара. Сюжэт верша, які даў назву зборніку, распавядае пра зняволеннае поле жыта, дзе даспелыя каласы скардзяцца соснам на сваю долю: «І трымаюць жалюбу і бяду // Сосны там на прыгорбленых спінах». Ёсць у зборніку і яшчэ твор пра сасну — «А ў полі сасна». Таксама сюжэтны: сасна сумуе па салаўі, а да яе прылятае воран. Раззлаваны светласцю і дабрынёй дрэва, ён злосна дзяўбе яго па кары:

Зашумеў, паляцеў ад сасны
У кусты, у лясныя зацішкі.
А сасна ад зімы да вясны
Для вавёрка даспельвае шышкі.

Яна дзятла за стол пазаве:
— Пакарміся і ты, востраджубы!
Так у полі сасна і жыве,
І шануюць яе лесарубы.

Як бачым, велічнасць, добрапрыстойнасць, высакароднасць — уласцівасці характэрныя гэтага дрэва, аўтар ачалавечвае яго.

«Сасна і бяроза» («Беларусь», 1970) называецца зборнік Аркадзя Куляшова (1914—1978). Вобраз у вершы (1968), па якім названа кніга паэзіі, арыгінальны ў найвышэйшай ступені:

Трымаюць Зямлю без падважнікаў тых,
Без мудрага троса,

Жывымі рукамі карэнняў сваіх
Сасна і бяроза.

<...>
Лягла на іх плечы цяжарам вайны
Акопная проза:
Служыла салдатам сасна — для труны,
Для крыжа — бяроза.

Ужо на насенне, якое ў раллі,
Паглядваюць коса
Аратыя смерці, каб больш не раслі
Сасна і бяроза.

Над імі ракетны ўзрываецца гук
І гул бамбавоза...
А што як Зямлю нашу вытускаць з рук
Сасна і бяроза?

У Беларусі распаўсюджана сасна звычайная (*Pinus silvestris* L.). Адметна, што падчас цвіцення «тычынкавыя» каласкі і «песцікавыя» шышкі растуць на адным і тым жа дрэве. «Каласкі» бледна-жоўтыя, складаюцца са шматлікіх лускападобных «тычынак», што сядзяць на кароткіх ножках. «Песцікавыя» каласкі (шышкі) растуць па некалькі на адным атожылку. У пазухах паміж лускай знаходзіцца сям'явая луска з сям'япушышкамі.

Для лекавых мэт выкарыстоўваюць сасновыя пупышкі. Зразаюць іх нажом ранній вясной, калі яны набраклі сокама. Вельмі карысны пры захворваннях органаў дыхання эфірны алей, прыгатаваны з сасновых пупышак, а таксама вітамінны напой з лапак сасны. Пры захворваннях суставаў, пры неўралгіях, вострых бронхітах дапамагае шкпінарны выроблены з сасны.

У народнай медыцыне выкарыстоўваюць маладыя атожылькі сасны і тычынкавыя суквецці з пылком. З пылку робяць настоі, вельмі карысныя пры захворваннях лёгкіх. Ужываюць і свежую смалу — жывіцу, асабліва гэта дапамагае пры праблемах з сэрцам. І, мусіць, кожны ведае, што, асабліва да вынаходніцтва антыбіётыкаў, санаторыі для сухотнікаў будавалі ў сасновых лясах — для многіх гэта было ратункам.

Таша ШПАКОЎСКАЯ,
фота аўтара

Падобны па настроёвасці верш Максіма Танка, які стаў песняй, блізкай да народнай, калі быў пакладзены на музыку беларускім кампазітарам Этай Тыманд (1917—2008):

Каб ведала ў бары сасна,
Што шыбеніцай стане,
З малых юнацкіх дзён яна
Не распраўляла б стану.
Не цягнулася б галлём
Пад хмарай ў цёмных нетрах,
А лепш лягла б пад буралом,
Падкошаная ветрам.

Дарэчы, Этай Тыманд — першы беларускі кампазітар сярод жанчын.

Ёсць у Максіма Танка і іншы твор высокага пафаснага гучання, навеяны падзеямі 1939—1945 гадоў, пад назвай «Каб ведалі»:

Расце на высокім кургане сасна,
Каб ведалі;
Дол апляла каранямі да дна,
Каб ведалі;
Вяршыня зоры кранае яна,
Каб ведалі;
З ветрам звініць, як тугая струна,
Каб ведалі
Маткі,
Дзе спяць дзеці-сокалы сном;
Вятры,

зваротная сувязь

Сарока-белабока па свеце лятала

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Праграма «Радыёсерыял» гучыць раніцай і вечарам з панядзелка да пятніцы.

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе раман Сомерсэта Моэма «Тэатр». У «Радыёбібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Пятра Васючэнкі «Дванаццаць подзвігаў Геракла». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе

гучаць апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

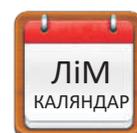
У праекце «Прачулым радком» — вершы Анатоля Аўруціна.

У перадачы «Радыётэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21.30) у выхадныя прагучыць спектакль Аляксандра Валодзіна «Пяць вечароў».

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдучь радыёверсія спектакля Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Максіма Горкага «Іван ды Мар'я»,

а таксама музычная гісторыя для самых маленькіх слухачоў «Сарока-белабока». Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальперовіча прапануе сустрэчу з паэтэсай Аленай Багамолавай. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер. Размова пойдзе пра творчасць Цішкі Гартнага.

17 ліпеня — 135 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Вазнясенскага (1888—1966), беларускага і расійскага літаратуразнаўца, педагога.

18 ліпеня — 105 гадоў з дня нараджэння Івана Шастапалава (1918—1993), беларускага жывапісца.

18 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Людмілы Ганеставой (1923—2009), беларускай опернай спявачкі, заслужанай артысткі БССР.

20 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Галіны Куляшовай (1928—2005), беларускага музыказнаўца.

20 ліпеня — 75 гадоў з дня нараджэння Анатоля Кашталапава (1948—2018), беларускага танцоўшчыка, музыканта, заслужанага артыста БССР.

20 ліпеня — 75-годдзе адзначае Генадзь Пусеў (1948), беларускі мастак дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, жывапісец.

22 ліпеня — 95-годдзе адзначае Ларыса Лось (1928), беларуская мастачка дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў

Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
адрэслы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
13.07.2023 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 798

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 1599
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукпісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзюмуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

I S S N 0024-4686

